

108129

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SZERKESZTETTÉK:

SZÁDECZKY LAJOS DR. ÉS M. KOVÁCS GÉZA.

1909.

XVIII. ÉVFOLYAM.

60 képpel.

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.
1909.

TARTALOM:

ELSŐ FÉLÉV.

I. Nagyobb cikkelek.

	Lap.
<i>Gaál István dr.</i> : A hegyek képződéséről (10 képpel)	1—12
— Utivázlatok	25—29
<i>Hefty Gyula Andor</i> : Vigyázó (Vlegyásza) (1 képpel)	17—22
<i>Herrmann Antal dr.</i> : Falusí nyaralók	33—35
— A révi szoros	83—85
— Szováta-fürdő	87—89
— Turista ötletek	89—90
<i>Keller Vilmos</i> : Az E. K. E. révi osztályának működése (1 képpel)	85—87
<i>M. K. G.</i> : Új E. K. E. turistaház a Bükk-erdőn (1 képpel)	91—92
<i>Orosz Endre</i> : A mezőségi tavak keletkezéséről (1 képpel)	13—17
<i>Ruzitska Lajos dr.</i> : Gerincvándorlás a Fogarasi-Havasokban (14 képpel)	35—62
<i>Szádeczky Lajos dr.</i> : Beköszöntő	65—66
— Katona Zsigmond utinaplója (Első közlemény)	67—77
<i>Téglás István</i> : Kirándulás a ponori buvópatakhöz és vízeséshez (6 képpel)	78—83
<i>Tóth Sándor</i> : A turistáskodás a természettudományok ébresztője	22—25

II. Különfélék.

<i>Versényi György</i> : A bükki turista vendéglő (költemény)	29
---	----

III. Egyesületi élet.

Az E. K. E. Alsófehérmegyei osztályának felhívása	31
Előadás Boszniáról	32
Hunyadvármegyei osztály, Déva	32
Az E. K. E. központi választmányának ülése	63—64, 94
Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának választmányi ülése	64
Az E. K. E. révi osztályának közgyűlése	95

IV. Könyvesház.

Hunyadvármegyei almanach (<i>Herrmann Antal dr.</i> -tól)	30
A Magyar Ski Club Évkönyve (<i>M. K. G.</i>)	62—63
Papp Domokos Torda és környéke (<i>Herrmann Antal dr.</i> -tól)	93—94

V. Fürdő és ásványvízügyi hírek.

Lobogó-fürdő	32
------------------------	----

VI. Képeink.

Kereszthegyi sziklaerkély	3
„ rakott torony	5

	Lap
Részlet a Sella csoportból	7
A vetődés korának meghatározása	7
A berni jura egy hasadékának látképe (Lapparent után)	8
A piemonti Alpok keresztmetszete az Aiguill és Thabor csúcsokon keresztül (Kilian után)	8
Ruszkicza és Ruszkabánya közötti terület geolog. szelvénye (Nopcsa br. után)	9
A dévai Várhegy	10
Aquille du Midi (Az erózió egyik föltűnő műve)	11
A Detonata guola szerkezete	12
A „Záhi“-tó	14
Út a Sebes mellett (<i>M. Kovács Géza</i> felvétele)	19
Határ-patak esés. (<i>Monoky Gy.</i> felvétele)	37
Serbota esés. (<i>Ruzitska B. dr.</i> felvétele)	38
Kleopátra (u. a.)	39
Lajta-csúcs és Kalun-tó (u. a.)	41
Menedékház a Bulea-tó félszigetén (u. a.)	43
A nagy Bulea-esés (u. a.)	44
A Vunetura és Árpás-csúcs alatt délre fekvő teknő (u. a.)	46
A Vurtopelul-csúcsról délkeletre lenyúló gerincvonalat (u. a.)	47
A Podragu-csúcsról északra lenyúló gerinc-vonulat (ugyan attól)	48
A Nagy-Visti-csúcsról északnyugatra alányúló éles gerinc-vonulat (körülbelől 2300 m.) (<i>Ruzitska B. dr.</i> felvétele)	50
Felső-Szombatfalvi völgy felső része Gerincen országhatár (u. a.)	54
A Nagy-Királykő (2240 m.) vonulata (ugyan attól)	56
Részlet a Propástya sziklaszorosból (u. a.)	59
Barlangnyílás a Propástyában (u. a.)	61
Alsószolcsvai részlet. — (<i>Rajzolta: Téglás István</i>)	78
A Buvópatak kibuvója (<i>Téglás J. és ifj. Wolf Gy.</i> felvétele)	79
A nyelő-lyuk a Dilbinán (ugyan attól)	80
A Dilbina fala (u. a.)	81
A Buvópatak gátja (u. a.)	82
Apró vizesések a Kalló-malmoknál (u. a.)	83
Zichy-barlang részlet. — A Pokol-hasadéka	84
A Pokol-tunelje	86
Új E. K. E. turistaház a Bükk-erdőn. — (<i>Dubiniewicz O.</i> felvétele)	91

MÁSODIK FÉLÉV.

I. Nagyobb cikkelyek.

	Lap.
<i>Sz. Bálint</i> Benedek: A székely népművészetről	70—76
<i>Gaál</i> István dr.: Nagyág (8 képpel)	34—45
<i>Herrmann</i> Antal dr.: Turista ötletek	32
— Az E. K. E. és a népművészet	65—68
<i>M. Kovács Géza</i> : A Szent János-kút (3 képpel)	24—27
<i>Kozma</i> Ferenc: Gróf Rhédei Claudin herceg Würtemberg Sándorné végső napjai	45—48
<i>Gróf Lázár</i> István: Egyesületünk célja és törekvései	33—34
<i>Losonczy</i> János: Tíz nap a Bihar-hegységben (3 képpel)	15—24
<i>Szádeczky</i> Lajos dr.: Katona Zsigmond úti naplój	2—9 48—55
— (II—IV. Közlémény)	77—82
— Bodonkúti mennyezet-képek (3 képpel)	10—14
<i>Sz. L.</i> Népies művészetünk	1—2
<i>M. Kovács Géza</i> : XIX. évi jelentésünk	55—60 82—85

II. Különfélék.

Vasúti hírek	32 95 91
Védőnk üdvözlése	66
A Maros-sorosban. (Költemény) Versényi Györgytől	86
A láb gondozása	86—88
Az idegen forgalom pénzbeli értéke	88
Tudományos laboratoriumok a Monte-Rosán	88

III. Egyesületi élet.

Kirándulások Kolozsvárról	30
Az E. K. E. brassói osztályának kirándulása	31
Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának kirándulása	31
Az E. K. E. közgyűlése Déván. Kirándulások.	61—64
Sz. Bálinth Benedek székely iparművészeti kiállítása és felolvasása (Dr. S. Kováts J.-től)	92—93
Az E. K. E. estélye Brassóban	93
E. K. E. ünnepély a székely vértanúk szamosfalvi emlékoszlopnál	94
E. K. E. előadás	95
Testvéregyesületek köréből	96

IV. Könyvesház.

Dr. Possevitz Tivadar. A Szepesség. (Herrmann Antal dr.-től)	28
Malonyai Dezső. A magyar népművészete. (Dr. S. Kováts József-től)	29—30
A Magyarországon keresztül vezető kereskedelmi utak az Árpád-házi királyok idejében. (Herrmann Antal dr.-től)	89—90
A magyar szent korona országainak néprajzi iskolai fali térképe (Dr. S. Kováts József-től)	91

V. Képeink.

Bodonkúti mennyezet-képek	12—13
Szamosbazar részlet. Babilon kapuja	17
Bélesi gőzfűrés	22
Melegsza mosi részlet	23
Munka a Szt. János kútnál (Dunky E. felvétele)	25
Ebéd a Szent János kútnál	26
A Szent János-kút (M Kovács Géza felvétele)	27
A Maros-völgye	35
Nagyági-heggek	36
A nagyági-hegyek földtani szelvénye	40
Nagyág észak felől	40
Nagyág „Ferencz“-bánya	41
Nagyág „József“-bánya	42
Nagyági ó-tó	43
Nagyági új-tó	44
Bálinth Benedek	69
Székely kapu-részlet	71
Bálinth Benedek és neje Nagy Karolina tanítványaikkal	75.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

XVIII. évfolyam

1—2. szám.

1909.

(205—206. sz.)

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI
M. KOVÁCS GÉZA

KIADJA AZ ERDÉLYI
KÁRPÁT-EGYESÜLET

TARTALOM: *Gaál István dr.:* A hegyek képződéséről (10 képpel). — *Orosz Endre:* A mezőségi tavak keletkezéséről (1 képpel). — *Hefty Gyula Andor:* Vigyázó (1 képpel). — *Tóth Sándor:* A turistáskodás a természettudományok ébresztője. — *Gaál István dr.:* Utivázlatok Hunyadmegyéből. — *Különfélék:* A bükki turista vendéglő, *Versényi Györgytől* (Költemény). — *Könyvesház:* Hunyadvármegyei Almanach, dr. Hermann Antaltól. — *Egyesületi élet:* Alsófehérvármegyei osztály felhívása. Előadás Boszniairól. Hunyadvármegyei osztály Déva. — *Fürdő és ásványvízügyi hírek:* Lobogó-fürdő.

Előfizetési ára 10 korona
Megjelenik évenként hatszor

Az E. K. E. rendes tagjai tag-
díjuk fejében ingyen kapják

Tagdíj 6 korona.

KOLOZSVÁR

Szent Bonaventura könyvnyomda

1909

Magyar védőtábla I.

SÁRGA KRISTÓF UTÓDAI

FEHÉRNEMŰ, VÁSZON ÉS SZÖNYEG NAGY RAKTÁRA

KOLOZSVÁRT,
Deák F.-u. 3. sz.
Telefon-szám 567

Hazai árak!

Rendkívül jutányos ár és nagy választékban kapható hazai árúk:

Késmárki asztalnemű, vászon, törülköző és zsebkendő.
Sepsiszentgyörgyi szőttek és térfi ruhaszövet.

Magyar gyártmányú gallér, kezelt, nyakkezdő, nap- és esernyő. Helybéli készítményű paplan, matrac és bármilyen kivitelű fehérnemű.

Nagyenyei harisnyák.
Rózsahegyí Chiffon és mindenféle pamutvásznak.
Torontáli futószőnyegek, ágy- és asztalterítők.
Besztercebányai pokrócok.
Brassói posztószőnyeg.

A tavaszi és nyári idényre

a j á n i

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

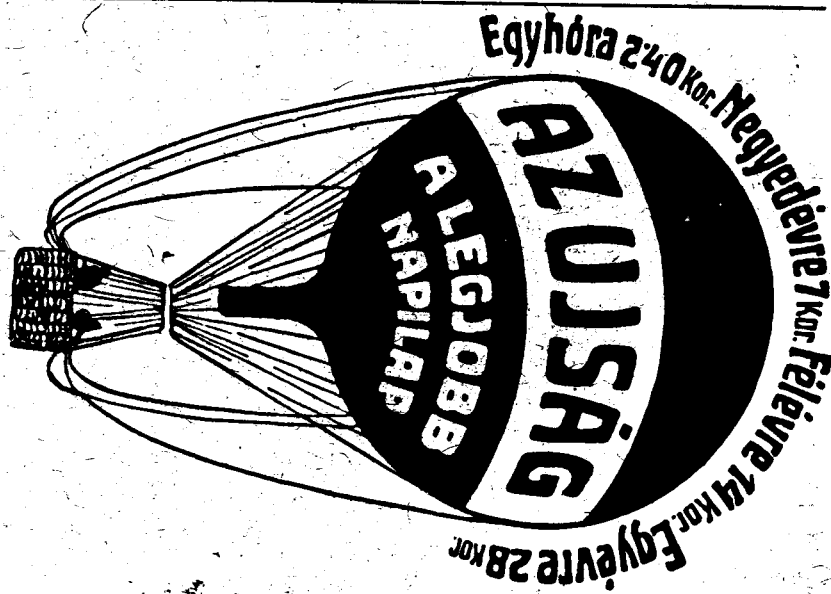
Kolozsvárt, Mátyás király-tér.

Tavaszi és nyári öltönyöket,
Átmeneti kabátokat (Double, Ulster, Raglán).
Havelok ujjakkal és ujjak nélkül,
Tavaszi felöltők,
Turista-öltönyök,
Turista-gallérok
a legszebb és legcélszerűbb kivitelben.

Nagy választék gyermek- és fiú-öltönyökben.

Minták és képes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve.
Megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. —
Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt
szint és árt velem közlik.

CZIM: AZ UJSÁG
BUDAPEST, RÁKÓCZI-ÚT 54.

KÉRJÜNK E. K. E. GYUJTÓT!

E. K. E. gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvénytársulatnál, Budafok. $\frac{5}{100}$ az E. K. E. javára.

A MAGYAR JELZÁLOG-HITELBANK

kolozsvári képviselet (Jókai-utca
2. szám gróf Rhédel-ház I. emelet)

azon célra létesült, hogy igazgatósága az erdélyi részeken
földbirtokra és a nagyobb városokban fekvő házakra

legolcsóbb törlesztéses kölcsönöket
nyújtson.

Kölcsönök 15 évtől 65 évig terjedő törlesztésre

4%-OS

záloglevelekben adatnak.

A jelzálogul felajánlott erdélyrészi ingatlanok érté-
kére s a megszavazandó kölcsön összegére nézve

az Erdélyi Gazdasági-Egylet

bizalmi férfiai adnak véleményt s ezúton a helyi viszonyok
alapos ismerete folytán az intézeti szabályok szerint adható

legmagasabb összegű kölcsönök szavaztatnak meg.

☞ TELEFON-SZÁM 27. ☞

Ajánlva a Vallás- és közoktatásügyi miniszterium által!

Stámos elismerés!

Zwörner B. állatkitömő preparatoriuma

■ Kolozsvárt, Rózsa-utca 7. szám. ■

Az állatok lehetőleg friss állapotban és nyúzatlanul küldendők be. Meg kell jelölni, hogy
a preparálás milyen alakra történjék; nagyobb emlősök kizsigerelendők. — Csomagolásért
csakis saját költségemet számítom fel. — Gondos, művészi preparáció, természetku kivétel,
tartós munka, jutányos árak!

Az általánosan kedvelt és kitűnő minőségű világos és maláta monostori

„CZELL SÖR“

kapható: Fuhrmann Károly, Haraszthy Jenő, Hirschfeld Sándor, Papp Jenő, Szele Márton uraknál, valamint a helybeli összes csémege és italmérségi üzletekben.

A palackos sörünk a következő címkével van ellátva:

CSÁK AKKOR
EREDETI

„MONOSTORI CZELL SÖR“
HA A DUGÓN

CZELL FRIGYES ÉS FIAI BE
VAN ÉGETVE.
SÖRFÖZDÉJE KOLOZSVÁRT

Ezen palack 0,6 sört tartalmaz és nem tévesztendő össze a forgalomban levő kisebb palackokkal.

CZELL FRIGYES ÉS FIAI SÖRFÖZDÉJE, KOLOZSVÁRT.

IRODALOM.

A divat.

Szinte félve fogunk bele a divattudósításba. Mert annak, amit mondani akarunk, ugyan nagyon megörlődnek majd azok a divathölgyek, akiknek semmi egyéb gondjuk nincs, mint hogy keressék ezen a téren is a minél nagyobb változatosságot. Csakhogy többen vannak ám a komoly asszonyaink, akik kellő számítással és annak megfelelő beosztással élnek és ezek azok, akikről mi divattudósítók félünk, bárha nem mi teremtjük is meg a divatot. — Mindezeidig abban voltunk, hogy immár a szűk divat uralkodik; eleinte megijedtünk tőle, de most már megszokta a szemünk és szinte még a széperzékünket is kielégíti, ha egy-egy karcsú, sugár szoborszerű alakon, minden feltűnő ránc nélkül omlik le a sok szép, lágy szövet.

Kár volt megszoknunk, mert Párisból, ahol úgy látszik az embereknek nincs más dolguk, minthogy azt, amit a divat terén teremtenek, hámárosan le is rombolják, az a hír jön, hogy a direktor- és ampiformát már-már kiszorítani igyekeznek, hogy helyét betöltsék a ráncos szoknyával és a síma, hosszú, csipőig érő derékkal. Ha vesszük, ezen nincs mit csodálkozni, mert hiszen régi tapasztalat tanít meg arra, hogy az új divatot mindig a réginek az ellenkezőjéből teremtik meg.

Itt vannak mindenekelőtt a látogatásra

vagy sétára szánt rövidebb-hosszabb kabátok fekete és barna bengalinból, ottománból és moarérból sujtás- vagy gyöngypaszománydíszszel. Néhány model rezeda vagy mézszínű vászonmellényt is mutat sujtás és fémhímzéssel. Különben sem kedvelték ennél jobban még talán soha sem a hímzés és ez lehet akár kézi, akár géphímzés.

Elegánsabb ruhához a hosszú, ujjatlan köpeny, a füstszertű köpenyke járja s a bő kabát fekete, mézszínű vagy fehér markizettből vagy durva tüllből.

Már régen nem beszélünk a gyermekek öltözékéről, mely hozzáilleszkedik a nagy divatjához. De nagyon óvatosoknak kell ám lennünk, nehogy a gyermekek az öltözködésükben megszűnjenek gyermekek lenni s a fiatal leányok ruházatában megmaradjon a fiatalos jelleg.

— A *Divat Ujság*, mindig arra tanít, hogyan öltözködjünk szépen, egyszerűen s azért mégis divatosan, kövessük hát meg a tanácsait és akkor óvakodni fogunk a divat-és fényűzés parancsolta túlzásoktól.

A *Divat Ujság* minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: *negyedévre* postán való szétküldéssel, *két korona-husz fillér*. Előfizetni legcélszerűbben a kiadóhivatalba intézett postautalványon lehet. A *Divat Ujság* kiadóhivatala Budapesten, VIII., Röck Szilárd-utca 4. számú házában van.

UJ DROGÉRIA

Kolozsvár, Deák Ferenc-utca 8. sz.

Ajánlok versenyáron: Állatgyógyászati-, betegápolási- és háztartási cikkeket. Angol és francia illat- és pipere-cikkeket. Rum- és likőr-esszenciákat. Brandoló-, tarso- és Kerbschnitt munkákhoz mintázott falapokat, tüket és kellékeket.

Dubiniewicz Oszkár, droguista.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

205—206. sz.
1909.

A hegyek képződéséről.

Irta Gaál István dr.

S valaki, úgy bizonyítva a turista az, kit a hegyek képződésének tudományos kérdése érdekel. Ez az érdeklődés azonban aligha nem csak a legmodernebb turista sajátsága, mert hiszen csak a mai generáció lehet áthatva a modern természettudományos világnézlettől, mely a természeti jelenségek mai állapotát a fejlődés mindent átható folyamatának egy-egy mozzanataként fogja csak föl. Amíg a hegyeket a teremtés harmadik napján keletkezetteknek hitték — sőt úgy *tudták*, mert hisz: „irva vagyom“ — valami merev, csakugyan élettelen tömeg volt a hegység az ember szemében.

De talán mégis tulságosan szigorú ez az ítélet. Az emberi lélek mindig irtózott attól, hogy önmagát holt dolgokkal vegye körül. A hegyes vidékeket lakó műveletlen nép is életet lehelte a hegységbe: benépesítette istenségek, nimfák, tündérek, faunok, manók stb. csoportjaival, akiktől az őseMBER képzetében a hegy is megélevenült.

Sőt ma is mondogatjuk: „A monda a táj lelke“. S valóban a monda a mai műveltember szemében is különös bűbájjal vonja be a vidéket; az etnografus szemében pedig csakugyan teljesen sívár, élettelen az a terület, melyet a romlatlan népmese, monda vagy dal formájában nem szólaltat meg.

Hanem maradjunk ezuttal a hegyes vidéknél. Igaz, hogy futólagos áttekintésnél is úgy tűnik föl, mintha a mondák világa is változatosabb lenne a hegy-völgyes tájon, melynek arculatában nagyon föltűnő vonást alkothat egy-egy különös alakú szikla, rejtelmesnek látszó barlang, hasadék, ujabban pedig várrom, stb. Mindez hiányzik a sík földön.

Az ember figyelmét azonban még inkább fölhívja maga a hegység, kivált hogyha hatalmas méreteivel, bizarr formáival s az ele-

mekkel diadalmasan viaskodó erejével föltétlen tekintélyt parancsol a teremtés törékeny, parányi — „koronájának“. Valóban csak természetes, hogy minden nép képzeletét foglalkoztatta a hegy s minden nép kíváncsi volt a hegyek képződésének módjára.

* * *

Ámbár talán nem lenne érdektelen az „Erdély“ olvasóinak, ha a Föld nevezetesebb népei mindegyikéhez ellátogatnánk a hegy-keletkezési mondák meghallgatására, ez azonban meghaladná cikkem célzait, (sőt még „területi háborúságba“ is keveredhetnék a szerkesztő úrral!). E részben csak annyira szorítokozom, hogy fölelevenítsem dr. Herrmann Antal „*A hegyek kultusza Erdély népeinél*“¹ című alapos tanulmányának tárgyunkat érintő érdekes adatait.

Az erdélyi *magyarság* fogékony képzeletét — csodák-csodája — a hegyek képződésének mikéntje ma már nem foglalkoztatja. Ha optimisták akarunk lenni, tán azt mondhatnók, hogy a magyar nép józan gondolkozásmódjával nem igen fér össze az, hogy a hegynek — ennek a hatalmas valóságnak — képződésére valami mesét találjon ki. Ezt nem találja stilszerűnek. A világnézetben nyilatkozó eme józanság azonban épenséggel nem zárja ki, hogy egyik-másik föltünőbb formájú hegynek, sziklatömbnek, hegyoromnak keletkezését ne magyarázgatná valami csoda-történettel. Kétségtelen azonban, hogy az ilyen mondát ma már maga a mesélő sem tartja komoly dolognak, s legfőnebb az apróságnak mondogatja el alkalomadtán. Úgyszólván napok kérdése tehát az ilyen mondák eltűnése is, amint eltűnt az általános hegyképződés bizonyára megvolt mondája is.

A magyar mese- és mondavilágból csak annyi tűnik ki, hogy az óriásoknak nagy szerepük volt egyik-másik hegy képződésénél: akár aktív (gát- vagy várépítés) akár passzív (kővéválás) volt ez a szerep.

A *szásznál* sem terjeszkedik ki ma már a hegyek képződésének mondája általánosságban a földkerekség hegységeire. Az egyes mondákat csak egy közös vonás látszik összefűzni: a hegyek iránt táplált ellenszenv!

A szász nép-hit szerint ugyanis a hegyek részint óriások, részint ördögök művei. Az ördög műve természetesen csak rossz lehet s hogy itt az óriások dolgát is ellenszenvesnek tartja a szász, a Bolkács melletti dombok keletkezésének mondája is bizonyíthatja. Ezek ugyanis a monda szerint nem egyebek, mint az óriások csizmáihoz ragadt s levakart sárdarabok.

Ennél sokkal érdekesebb az erdélyi *oláh* nép hite, amely határozottan bibliai alapokon áll. Szerintök ugyanis a vízözön alkalmával egy-egy helyen a víz mélyebbre mosta ki a földet, mint másutt. Mondájuk valóban alkalmas annak bizonyítására, hogy ez a hegyi nép igazán ismeri is a hegyek természetrajzát. Nyilvánvaló, hogy az oláh fölismerte a víz hatalmas formáló erejét, mit a mai tudomány erózióknak mond. Azt a mindennapi megfigyelését, hogy a hegyi patak vize a legkeményebb sziklapadokat is átfűrészeli, rögzítve, a meredek sziklafalú völgyek képződésére is elegendőnek tartja a vizet, — csak sok legyen. Az özönvíz idejében pedig bőven volt.

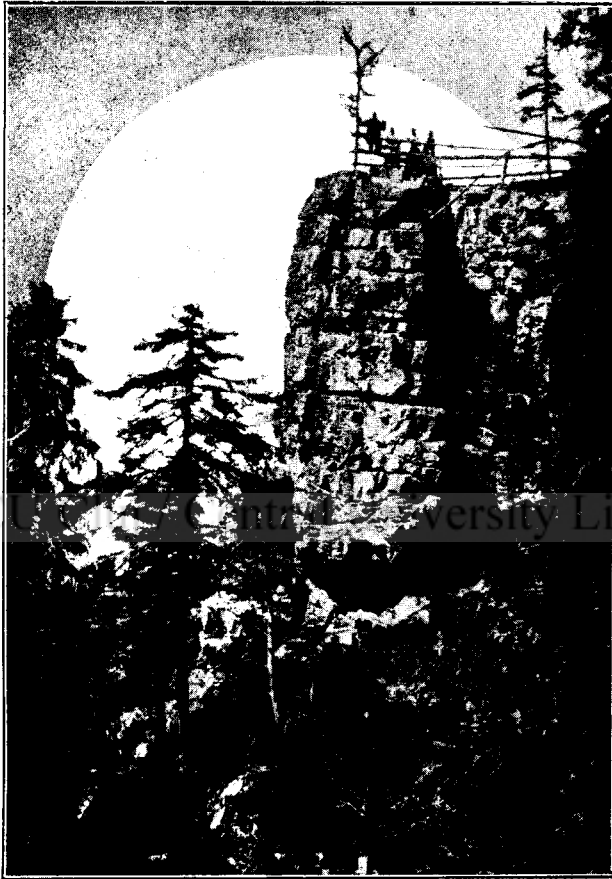
Mondhatom, nagyon meglepett ez az oláh monda, mely oly szorosan összefügg a nép jellegével, s mely egyszerűsége mellett is oly közel jár a tudományos igazsághoz.

Ha Erdély mai keresztény lakosságának mondavilágában tallózásunk nem is járt nagy eredménnyel, annál több reménnyel fordulunk az idevaló nomád *cigányság* felé, melynek néphite oly sok irányú érintkezése mellett is annyira meg tudta őrizni képzelő ereje lepke szárnyának himporát.

¹ „Erdély“. II. köt. (1893.)

Az erdélyi kóbor-cigányok mondáját igen színesen mondja el Hérrmann (i. m. 101—102 l.) E helyen csak rövid vázlatra szorítkozom.

Ég és Föld hitvesek. Házasságukból öt gyermek származott: Nap, Hold, Tűz, Szél és Kőd királyok. Ezek nemcsak egymással civódtak sokat, hanem még szüleik házasságának fölbontására is törtek, ami végre sikerült is: Ég és Föld elváltak. A gyermekeken való osztozásnál Nap, Hold és Szél Ég apónak jutottak, pedig ők is szivesebben maradtak volna anyjuknál. Apjuk végre is erőszakkal hurcolta magával, de még ekkor is belekapaszkodtak anyjuk köntösébe, melyet több helyen összegyűrnek-rücskölnek. Ezek a gyűrődések, dudorodások a Földön — a hegyek.

Kereszthegyi sziklaerkély.

Alig hihetem, hogy akadjon nép, melynek mondája plasztikusabban s drámaibb módon magyarázná meg a hegyek keletkezését!

De legyen szabad még egy más föltűnő vonást is kiemelnem. Kiváló mozzanat ugyanis, hogy a hegyek viszonylagos nagyságát helyesen fogva föl, azokat Föld anyánk ruhájának gyűrődéséhez, rücskeihez hasonlítja a cigány. Mintha kóborlásainak hosszú utvonalai némileg érzékeltették volna vele a Föld óriási fölületét és nagyságát, melynek méreteihez képest a hegyekéi valóban törpéknek mondhatók.

A föntebbi oláh, valamint a cigánymondákban megnyilatkozó s kiemelt mozzanatok tudományos szempontból nem értékelhetem ugyan, sőt valóban furcsán hangzanék, ha a XVIII. és XIX. sz. nagy geologusainak e mondák kiinduló pontul való föl nem használását fölronám, de viszont még sem hallgathatom el azt a megjegyzésemet, hogy ime az ember — értelmességének kezdetleges fokán is — valamelyik, eddig nem ismert képességével „érzékelní“ tudja a természet nagy igazságait.

„A monda a táj lelke“ — mondogathatja a túrista is. S miközben elhallgatja vezetőjének mondáit, földidézi emlékezetében a kozmografia és geológia kutatásainak tudományos eredményeit.

* * *

A tudomány mai álláspontja szerint a hegyek képződése a Föld életjelenségeinek egyike s élő mivoltának egyik hathatós bizonyítéka. — A hegyek képződésének kérdése ily formán szorosan összefügg a Föld kialakulásának kérdésével. Tárgyunkkal szerves összefüggésben vannak tehát a Föld belsejére vonatkozó ismereteink és föltevéseink.

Az első gondolkozó lény agyát is bizonyosan foglalkoztatta az az eszme, hogy jó lenne annak a titáni erőnek, — mely lábai alatt oly könnyedén remegteti meg a földet mivoltát megismerni. De hogy ne nyúljunk vissza messzebbre, csak Platónt idézzük, aki megrögzíti korának bizonynal általános fölfogását, t. i. hogy a Föld belseje izzónfolyó tömeg. Ezt a gondolatot természetesen a vulkáni kitörések lávái érlelték meg az ókor népeinél.

A középkor egyházatyái is átvették ezt a föltevést. Miután azonban ez pogány származású, siettek keresztényi (?!) zománccal bevonni: a Föld belsejét megtették pokolnak, az ördögök és elkárhozottak tanyájának.

Tudományosabb készültséggel csak Kircher Athanáziusz fejtegette ezt a hipotézist, (1665); fölhasználta ugyanis az akkoriban legmélyebben dolgozó selmeci bányászoknak azt a tapasztalatát, hogy a környezet hőmérséklete a mélység felé növekszik. Ezt a tényt valónak elismerve, alkották meg nézetüket Descartes, Newton és Leibnitz is, kik szerint a Föld hajdan izzón folyó volt s csak lassú kihülés után kapta mai szilárd kérgét. Szinte föl sem fogható tehát, hogy ezek után mikép akadhatott egy Halleynek, Symmesnek. Leslienek, Aepinusnak annyi s oly előkelő hive, (mint pl. Halleynek Franklin) annak dacára, hogy furcsánál furcsább föltevésekkel állottak elő. Halley szerint pl. Földünk üres belsejében egy kis bolygó kering, míg Symmes a Föld belsejében dús vegetációjú szférákat gyanított, melyeket a pólusokon levő nyílásokon keresztül meg is látogathatnánk.

Már saját korában is sok ellenzőre talált Poisson nézete is (1836), aki szerint Földünk belülről kifelé szilárdult meg.

Amint látjuk, az eddigi föltevések közül a némileg tarthatók a Föld belseje felé tapasztalható hőemelkedésből indultak ki. Hopkins csillagász volt az első, aki a vitába új eszméket vitt bele (1840 körül).

Ő is abból indult ki, hogy a Föld is a többi bolygó módjára keletkezett: először izzón folyó tömeg volt, melyen hülése folyamán kéreg képződött; a kéreg összehúzódása nyomást gyakorol a belső anyagra, ez a nyomás pedig hőemelkedéssel járt. A hő különböző fokai az izzón folyó magmában áramlásokat idéztek elő s ezeknek minősége befolyásolta a megszilárdulás menetét. Csekély áramlásnál a folyós magma hője alig csökkent s ekkor a megszilárdulás a fölületről haladt befelé. Nagy nyomás mellett azonban a magma olvadáspontja emelkedett s ilyformán a középpontban is megkezdődött egy szilárd mag kialakulása. Úgy ez utóbbi, mint a külső kéreg vastagsága fokozatosan nőtt, míg a kettő össze ért. Miután pedig az érintkező fölületek egyenetlenek voltak, ezen a helyen katlanok vannak, melyek telve

vannak izzón folyó anyaggal. A további összehúzódásnál pedig ez az anyag sajtolódik ki láva képében egy-egy vulkáni kitörés alkalmával.

Ez a magyarázat több tekintetben kielégítő s valóban érthető, mikép lehetett ez után is oly légből kapott, bizarr ötletekkel komolyan előállni, mint pl. az amerikai Sterry Hunt.

A mult század utolsó negyedében végre módszert változtatott a Föld belsejének megismerésére irányuló kutatás. Szellemes föltevések helyett a

Kereszthegyi rakotttorony.

lépésről-lépésre való haladás jelszava győzött. Kőzetelemzések, fajsúlymérések s általában fizikai és vegytani vizsgálatok azt eredményezték, hogy a Föld kérgét mintegy 10,000 m. vastagságban elég pontosan megismertük.

Hosszadalmas volna s messze vezetne, ha az exact kutatási eredmények alapján megszerkesztett legújabb hipotéziseket ismertetném. Egyébként az is észrevehető, hogy a legkülönfélébb okoskodási menetek eredményei elég közel állanak egymáshoz¹, ami mindenkép biztató jel. Elégségesnek tartom

¹ Igaz ugyan, hogy még a legújabb irodalomban is föl-föl bukkannak a Symmeséhez hasonló kalandos, mesés „kitalálmány”-ok, ezek fölött azonban egyszerűen napirendre tér a komoly tudomány.

tehát a legáltalánosabban elfogadott és támogatott Wiechert-Knebel-féle fölfogás ismertetését.

E szerint Földünk kőhéja mintegy 300 km.-re tehető; belseje okvetlenül cseppfolyós, sőt a hőfok nagysága miatt 3000 mélységen túl talán gáznemű is. — Miután pedig a Föld magjának sűrűségét körülbelül 7·8-nak találták, — ami közel áll a vas fajsúlyához, — föl kell tennünk, hogy a Föld belsejében levő gázoknak az óriási nyomás miatt szilárd test tulajdonságai vannak.

Most is ott tartunk tehát, hogy a Föld belsejének legnagyobb részéről csak föltevéseink vannak. Hanem talán már még sincs oly messze az idő, amikor ezek a föltevéseink a különböző tudományszakok (geológia, vegytan, fizika) kereszttüzében annyira megtisztulnak s megedződnek, hogy gerendázatuk az emberi bíráló elme teherpróbáját megbirja.

* * *

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy a Föld kérgében előforduló jelenségeknek van egy általános oka, mely a Föld életével a legszorosabban összefügg. Ezt az összefüggést a hegyek képződésének legrégebb magyarázóit is hangsúlyozták, mert hiszen általánosságban a mélységből való kiemelkedéssel magyarázták a hegyek születését. Természetesen különösen a tűzhányókét. Strabo (K. e. 200 körül) a szárazföld egyes rétegeiben található tengeri állatmaradványokat fölismerve, helyesen következtette, hogy azokon a területeken tenger volt s a kontinensek hajdani tengerekből emelkedtek ki. Az oceáni szigetek keletkezését pedig egyenesen a földalatti tűznek tulajdonítja. S miután a tűzhányók főbb tulajdonságait is helyesen ismerte föl, őt tekinthetjük a hegyképződéstan (orogenetika) atyjának.

Egyébként azonban nagyon meddő volt ebben a tekintetben nemcsak az ókor, hanem a középkor is. Még a matematika és orvostudományok terén oly kiváló arabok sem alkottak semmit a geológia mezején. Sőt még az újkor elején is föltűnően kimagaslik a dán Steno alakja (1638—1687.) aki hangoztatni meri, hogy a hegyek képződnek, még pedig az eleintén vízszintesen lerakódott rétegek utólagos megzavarodása és a víz eróziója folytán, — s nem léteznek a kezdet óta.

Steno hangja azonban kiáltó szó maradt a pusztában. Kortársai, sőt késő utódai is nyögték a teológiai viláznézet korlátait, melyek még Buffon, Werner sőt Cuvier hatalmas elméit is lenyűgözték. S ámbár ezek tagadták is az „egyszeri özönvíz“ tanítását, ők is megérdemlik a „diluviánus“ jelzőt, mert vagy többszöri özönvizet tanítottak, vagy a hegyek keletkezését tették a Föld életének egy bizonyos korszakába. Közülök különösen a német Wernernek volt óriási hatása a geológia fejlődésére; az ő földtani tudására pedig hazájának különös földtani szerkezete.

Werner ugyanis csak nagyon kis területet vont vizsgálatai körébe, s ismeretei alig terjedtek túl Szászország határain. Itt pedig úgyszólván kizárólag vízszintes települést (rétegzést) mutatnak az üledékes eredetű legmagasabb hegyek is, melyeket ilyformán csak a víz vájó munkája (erózió) formált ki.

Hogy mily vad hegyvidék képződhetik ily módon is, kézzelfoghatóan bizonyítják a Kereszthegy (Bihar m.) és a Sella-csoportból bemutatott részletek is.

S miután Werner sohasem látott tűzhányót, a vulkánosságról a legtevesebb tanokat hirdette.¹ A hegyek keletkezésének okául pedig a szárazföldet időnként elborító, majd időszakonként visszavonuló tenger eróziós hatását tartja. S miután még a bazaltot is vizi (üledékes) eredetű kőzetnek hitte, csekugyan rászolgált a „neptunikus“ jelzőre.

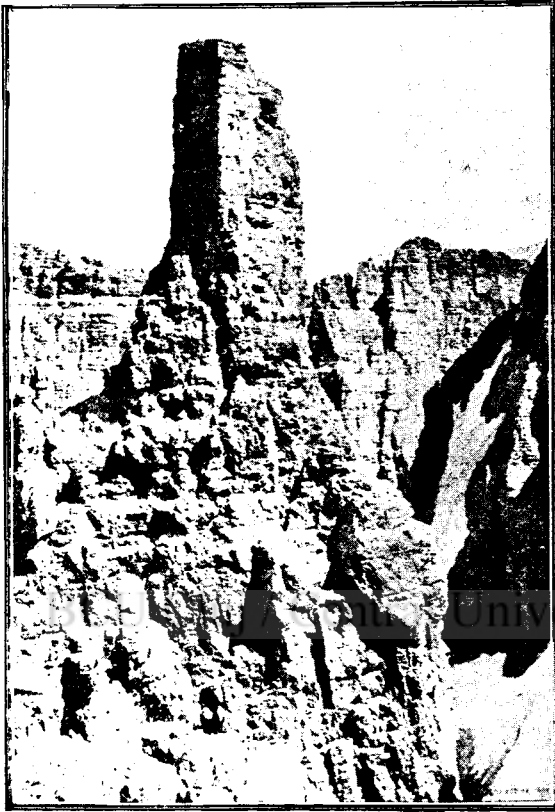
¹ A működő vulkán szerinte égő szentelep; vulkáni kőzetek csak átolvasztott üledékes kőzetek.

Tanítványai közül többen tanulmányozni kezdték a vulkánokat, s csakhamar kiderült Werner idevonatkozó nézetének tarthatatlansága.

A mind gyakoribbá váló nagyobb utazások, expedíciók tágitották az ismeretkört, s természetes, hogy mindez nem maradhatott hatás nélkül a hegyek képződéséről szóló tanokra sem. Némi haladást már Huttonnál is tapasztalhatunk, aki Strabó föltevéseit tudományos alapokra fektetve, a belső hő következtében való kiterjedéssel magyarázta egyes földségek s hegycsoportok kiemelkedését. Ő a „plutónikus“ iskola megalapítója.

Beaumont pedig a modern orogenetika minden fontosabb tételét megpendítette. Mert nemcsak hogy a Föld kihülése következtében támadt rándásoknak, s egyéb rétegzavarnak (beszakadás, töredezés) fogja föl a hegyeket, de még a korát is iparkodik meghatározni a dislocationnak a legfiatalabb fölemelt s a rákövetkező zavaratlan településű rétegek korából. Mindezt világosabban megmagyarázza az alábbi vázlat.

Igaz ugyan, hogy legujabban Dana rámutatva a hegyképződés igen hosszú idejére, a Beaumont-féle kormeghatározási eljárás értékét csökkentette, de ha gyűrődött, u. n. lánchegységeknél ez tényleg nem is alkalmazható, röghegységeknél s egyéb dislocationál

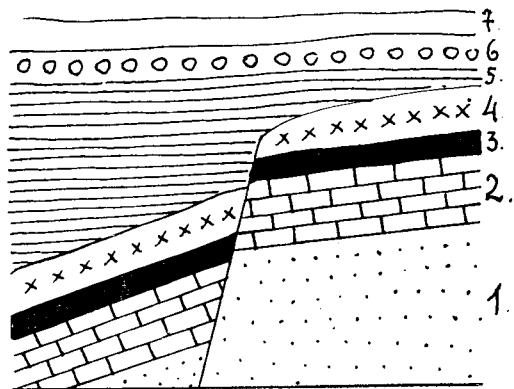

Részlet a Sella csoportból. (A „tornyot“ eddig még senki sem mászta meg.)

még ma is így járunk el a kormeghatározásnál.

Itt kell talán közvetnem, hogy az egyes rétegek korának megállapítása a bennük előforduló kőületek alapján történik. Amíg a fossiliák illetően jelentőségét nem ismerték (egész a XIX. sz. elejéig!) addig a geologia, illetőleg hegyképződéstan fejlődésének nem volt meg első és főfeltétele.

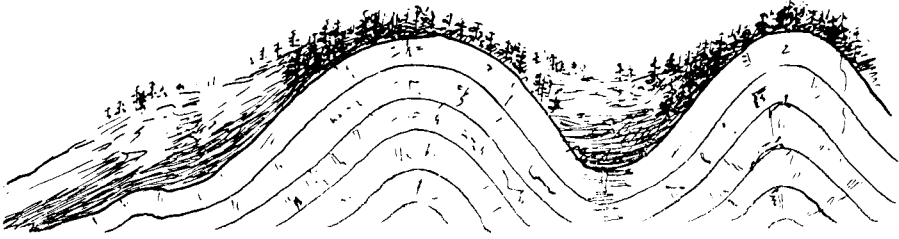
A föld kérge tehát gyűrődik. Első pillanatra talán különösen hangzik, hogy a rideg, kemény anyag, amit kőzetnek nevezünk, hajlítható, még pedig a szó szoros értelmében. Legnagyobb sajnálatomra magából Erdélyből nem

A vetődés korának meghatározása.

1 = kréta, 2 = eocén, 3 = oligocén, 4 = miocén, 5 = pliocén, 6 = diluviális, 7 = alluviális korú rétegek. (Ez esetben a vetődés a miocén és pliocén közt történt.)

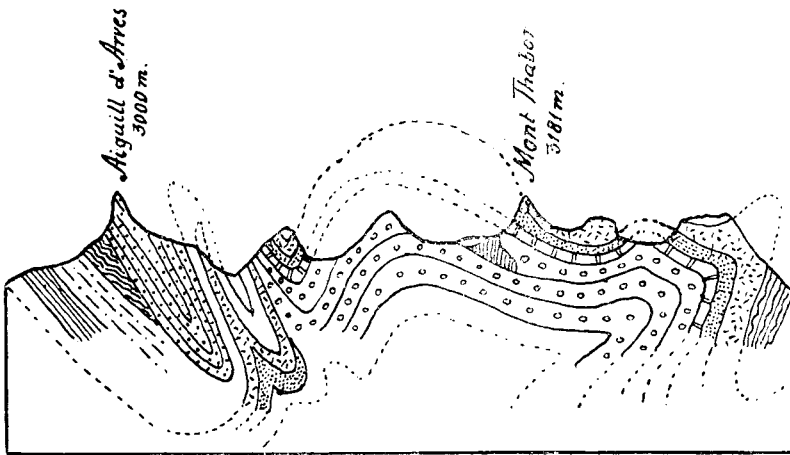
tudok oly hegységet megnevezni, melyben föltünően és szépen látszanék a rétegek gyűrődése. A legszebbet a Pojana-Ruszkában, turistaságilag jelentéktelen helyen láttam. Legyen szabad azonban az Alduna mesés szépségű szorosára hivatkoznom, amely e tekintetben is feledhetlen látványt nyújt a nyitott szemmel utazó turistának. A kép annál inkább hatásos, mert a hatalmasan fölgyúrt rétegek élénk (sárga és rózsaszín) színűek. Innen való fénykép és pontos geológiai szelvény híján a berni Jura egy hasadékanak gyúrt rétegeit mutatja az alábbi rajz.

A berni Jura egy hasadékanak látképe (Lapparent után).

S ha talán a földkéreg ily fokú hajlékonysága így nagyban nem nagyon meglepő, az Erdélyben gyakori kristályos pala egynemű kis darabján látható sűrű, finom hullámos redőzöttség bizonyos csodálkozásra kész.

Ennek a képlékenységnek magyarázatát csak a legutóbbi időben, Heim (1878.) kísérlette meg. Szerinte ugyanis a mintegy 2000 m. mélységben levő kőzetek teherbíró képességükön fölülr vannak megterhelve; ez az u. n. „hegynyomás” — miként a hydrostatikai — minden irányban tovaterjed, s ennek hatása folytán ily mélységben a kőzetek „lappangó gyúrhatósági” állapotban

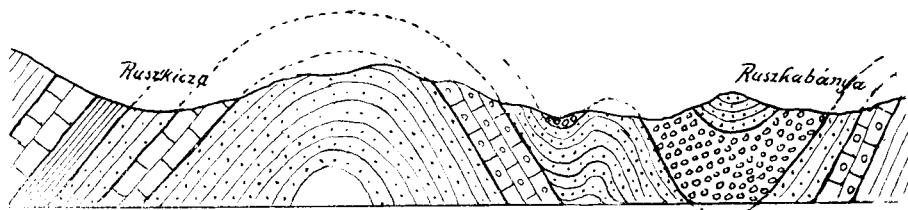
A piemonti Alpok keresztmetszete az Aiguill és Thabor csúcsokon keresztül. (Kilian után).

(„latente Plastizitát”) vannak. S ha már most erre az anyagra a hegyképző erő hat, törés nélküli gyűrődés, a felsőbb, merev rétegekre nézve pedig törés, vetődés áll be. Ezt a föltevést ugyan újabban több oldalról, s alaposan megtámadták, egyelőre azonban jobbal nem tudják pótolni.

Ami pedig már most magát a hegyképző erőt illeti, az Alleghany és R. Mountain hegységekből szerzett tapasztalatai alapján Dana meggyőződött

arról, hogy a Föld zsugorodása következtében beálló centripetális mozgás tangenciális feszültséget idéz elő, s az így létre jött — vízszintes irányban ható — erők gyúrik föl a rétegeket, nem pedig valami alulról ható, kitoló erő. Csakem azonos eredményekre jutott Suess is, aki különösen az Alpok szerkezetét tanulmányozta behatóan. Európa hegyeinek az áttekintésénél pedig rámutatott arra, hogy lánchegységeink (Pireneusok, Alpok, Appeninek, Kárpátok, Balkán) egy délről észak felé irányuló oldalnyomásnak köszönhetik képződésüket, még pedig oly módon, hogy az említett hegyláncoktól északra elterülő régi, merev földkéregdarab (massivum) — mint akadály — szélén gyűrődtek föl a többé-kevésbe gyúrható rétegek. Hogy ilyformán mily szerkezetűek a mi lánchegységeink, alkalmas módon szemlélteti a piemonti Alpok egy részletének földtani szelvényben föltüntetett előző oldali rajza.

Ennél jóval egyszerűbb pl. a mi Pojana-Ruszkánk, melynek egy részlete a következő gyűrődést mutatja.

Ruszkicza és Ruszkabánya közti terület geológiai szelvénye. (Nopcsa br. után).

Amint ez utóbbi szelvényekből kitűnik, a földkéreg ilyenén redői a műszer nélkül túristáskodónak nem ötlenek szemébe; ezek csak a bányász-tájékolóval eszközölt mérések alapján, s a térképen való pontos följegyzés után tűnnek ki. De mint már említettem, egyes helyeken (alkalmas föltárásnál), a kisebb redők világosan szembe tűnnek.

Könnyen átlátható, hogy a Föld kérgének fölgyűrődése ennek tetemes fölszíni kisebbedésével jár. Kiszámították, hogy az Alpok képződése eddig mintegy 120000 m.-rel csökkentette a Föld kerületének mértékszámát.¹ De hiszen, — ha szabad így szólunk — a Földnek magának is ez a célja.

A kevésbé hajlítható kéregdarabok törést szenvedvén, az u. n. vetődési sík mentén lezökkennek. Így képződnek a röghegységek. Igen gyakori eset az, hogy a két típus keveredik, illetve a gyűrődéseket törések, beszakadások kísérik.

Hegységeink túlnyomó része a földkéreg elmozdulása folytán képződik. Nyilvánvaló tehát, hogy a vulkánosságnak, mint hegy-képző tényezőnek nincs oly fontos szerepe, mint ezt általánosságban hiszik. Erről különben könnyen meggyőződhetünk, ha a kontinensek földtani térképeit áttekintjük.

A tűzhányókról Werner kiváló tanítványa Buch is azt gondolta, hogy többnyire cukorsüveg formájú tömegük a földkéreg kipúposodásával jött létre. Ma már tudjuk, hogy ez nem fordul elő. Most réteges (strato) és tömeges vulkánokat ismerünk. Az előbbiekhöz a hosszabb időn át működő vulkánok (Vezuvio, Aetna) tartoznak, melyek kúpjuk tömegét a kitöréseik alkalmával kitóduló láva és hamurétegekkel gyarapítják; melyek tehát úgy borítják a vulkánt, mint a hagymát pikkely-levelei. Hazánkban kevés típusos strato-vulkán van; ilyeneket főképp a páratlan szépségű kilátást nyújtó Balaton melléki bazalt kúpok közt találunk.

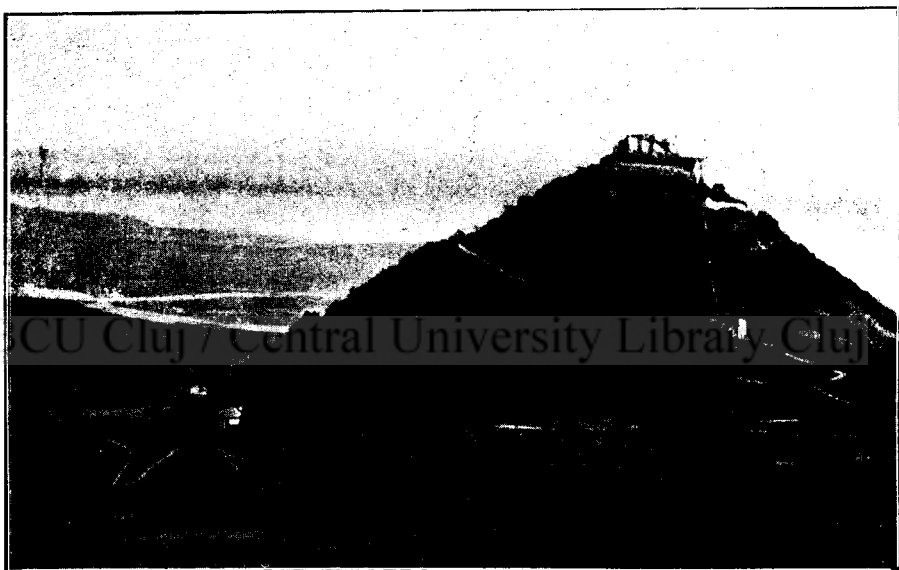
¹ A jelenlegi 40.023,512 m. kerület az Alpok kisimitásával 40,143,512 m.-re rugna.

A vulkánok legnagyobb része a tömeges vulkánok csoportjából való, melyek egyszeri kitörésnek köszönik mivoltukat. Tömegük a kitörés végén kiömlő, igen sűrű, lassan kihűlt, s megmeredt lávaanyagból áll.

Ezek közt talán nem oly gyakori a szép kúp alak, de — kivált a bazalt hegyeknél — tömegük föltünő oszlopos szerkezetű. Hazánkban e nemből a Somoskői hegy (Nógrád m.) s a Detunata nevezetesek.

A harmadkor folyamán Magyarország rendkívül élénk vulkáni tevékenység színhelye volt. Hogy egyebeket ne említsek, csak a Hargitát, Kelemenhavast, Erdélyi Érchegységet, Dévai hegyeket, Ciblest sorolom föl Erdélyből, míg hazánk többi részén ekkor tódultak föl a Vihorlát, Eperjes Tokaji, Cserhát, Osztroski, Magyar Érchegység, Visegrádi hegyek stb. stb. vulkáni tömegei.

Most veszem észre, hogy a hatalmas sorozattal szinte ellentmondásba keveredtem azon előbbi megjegyzésemmel, hogy a vulkánosságnak, mint

A dévai Várhegy.

hegyképző tényezőnek nincs különösebb szerepe. De ha elgondoljuk, hogy hazánk e tekintetben valóban különleges helyzetben van, s ezentúl nagy föl-det kellene bejárnunk, míg hasonló területet érnénk, megnyugodhatunk abban, hogy a vulkáni tevékenység útján fölszínre kerülő anyagból fölépült hegyek tömegre nézve, de még egyébként sem — egyáltalán nem versenyezhetnek a lánc- és röghegységekkel

Ezek után különösen hangozhatik bár, de csakugyan úgy van, hogy mi, túristák sohasem láthatjuk a hegységet úgy, amiként azt az általános hegyképző erők létrehozták. Mi már csak másodkézből kapjuk őket! Azt a nyers formát, melyet a földkéreg elmozdulásai, vagy vulkáni erők szültek, egy simán, gyöngéden formáló művész: a *erózió* veszi munkába. Hiszen mindnyájunk előtt ismeretes, mily hatása lehet a kis erőnek is, hogyha hatása huzamosan tart, de talán mégis tanulságos a tulsó oldalon bemutatott Aguille du Midi erodált csúcsa. Mennyi hasonlatosság van a kőszikla s a rajta látható hó- és jégmező pusztulási képe közt! Ezek után nem fogadjuk kétkedéssel azt az adatot, hogy az Alpoknak — de más vele egykorú és szerkezetű hegységnek is — ma már csak felényi a tömege. A kétségtelenül megvolt, — s a közölt

rajzokon csak pontozással jelzett u. n. „légnyergek“ a víz formáló hatásának estek martalékául. Igaz ugyan, hogy lánchegységeink övében, melyet egy névvel — beletartozván Ázsia lánchegységei is — Eurázia hegyrendszernek nevezünk, máig is tart a hegyképző folyamat s így részben ellensúlyozódik az erózió hatása, de napjainkban ez utóbbi serényebben munkálkodik, úgy hogy végeredményben mégis csak pusztúlnak hegyeink. Ennek a pusztulásnak még világosabb képét nyerhetjük a fizikusok és vegyészek pontos számadataiból: A Duna 24 óra alatt 43.256000 kg. iszapot
56.588000 „ oldatot

összesen tehát 99.844900 kg. szilárd anyagot szállít 300 millió kg. vízben. Egy év alatt ez 36,443,000000 kg.-ot tesz ki. Ha ezen anyag fajsúlyát 2-nek vesszük, az elszállított mennyiség a Gellérthegy tömegének felel meg!

Ezek valóban sokat mondó számok. Egyetlen szó kommentárja sem szorúlnak!

Aquille du Midi. (Az erózió egyik föltűnő műve).

Az átnézetesség kedvéért legyen szabad ez utóbbi fejezetben elmondottakat a következőkben összefoglalni.

I. A hegyek képződésének általános okai:

1. A földkéreg elmozdulásai ; (<i>tektonikai</i> okok.) Ezek eredményei vagy	2. <i>Vulkánosság.</i> (Vulkáni tömegek kiömlése.) Vannak:	3. <i>Erózió.</i> (Vízszintesen települt rétegekből álló sík vidéket is hegyvidékké formál.
a) gyűrődés, b) törés (= <i>lánchegység</i>) (= <i>röghegység</i>) vagy	a) réteges és tömeges (strato-) tűzhányók.	

II. A hegyek **kiformálódásának oka**

az *erózió*, s némi csekély mértékben a szél munkája (*defláció*.)

Végül csak néhány szót.

Hegyeink az élő Földnek tartozékai; tehát maguk is élők. S minden változik, ami él.

A változások emberi mértékünk szerint monumentálisak s minden esetre nagyon tanulságosak. Ne feledjük egy pillanatra sem, hogy hegyeink mai elragadó alakzatainak létrejövetele a víznek köszönhető. Ime! Víz nélkül még túristaság sem lenne.

Való, hogy túristáskodásunk közben sietünk magunktól elvetni az élet gondjait. Ez azonban ne jelentse egyúttal azt is, hogy minden komoly gondolatot száműzünk elménkéből. Állítom, hogy a komoly gondolkozást is meg lehet szokni, s akkor egyáltalán nem érezzük ennek súlyát és nyomasztó hatását lelkünkön. Gyakorlott, világos elmében a legsúlyosabb gondolatok is játszi könnyűséggel pattanhatnak ki.

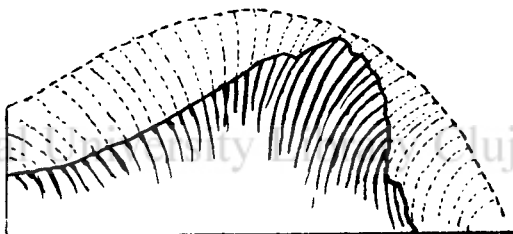
Elragadtatással szemlélve a gyönyörű tájat, a festői, bizarr szikla vagy hegyalakulatokat, ne elégedjünk meg azzal, hogy külsejüket megbámuljuk. Nem az emberi elméhez méltó az ilyen természet-imádás.

Ne csak lássuk, de értsük s érezzük is meg a hegyek szépségeit. Értsük meg életük folyását, érezzük át szomorú és vig napjaikat.

Szigorúan tudományos könyvben¹ jelent meg dr. Koch egyetemi tanárnak, a Detunata guoláról készített rajza. Általánosságban tehát nem ismeretes. Ime másolata.

Ehez is alig kell kommentár.

Csak annyit jegyzek meg, hogy abban a tudományos könyvben oly színes, szép ismertetését olvastam a Detunatanak, aminőt vérbeli turista munkában sem. Nem kell tehát attól tartanunk, hogy a komoly tanulmány fanyarrá teszi kedélyünket. Sőt ellenkezőleg: intenzívebben tudunk élvezni. Ujra beigazolódik a latin közmondás igazsága: „Ignoti nulla cupido.“

A Detunata guola szerkezete. (A pontozott rész a valószínű egykori alakot jelzi).

Eddig már nyilvánvaló, hová vezet okoskodásom célzata. De nyíltan is ki kell mondanom, hogy legalább bizonyos mértékig minden túristának foglalkoznia kell a földtannal. Mert ha a monda a vidék lelke, úgy bizonyval a geológia a túristaság szelleme!

¹ Dr. Koch A.: Az erdélyrészi medence harmadkori képződményei. II. k. Budapest. 1900. 304 l.

A mezőségi tavak keletkezéséről.

Irta: **Orosz Endre.**

Ha a mezőségi tavak mentén elvonuló utakon kocsikázunk vagy gyalogolunk, alig hiszem, hogy a legtöbb ember ne gyönyörködnék a völgy fenekét betöltő tószoroszat természeti szépségeiben. A kopár s festőiességben oly szegény Mezőségen e remek nádas tavak képezik az egyedüli ékességét a vidéknek. A legcsekélyebb szellőre is megringó és susogó náderdők, a csendes és rejtelmes víztükrök, a rajtuk uszkáló madársereg valamint a tóság környezetét elfoglaló dús növényzet mindmegannyi vonzó ékessége a tájnak, melynek szemléletében csak a legfásultabb lélek nem tud szépet látni. De megcsodálván e tavak életének feltűnőbb jelenségeit, vajjon kinek jutna eszébe még a szép látványt szolgáló tavak eredetéről is elmélkedni? Vagy pedig még ennél is tovább menve, azok keletkezésének kutatásával komolyan foglalkozni? Bizony e tövidékekben néha-néha megforduló természettudósokon kívül senki sem ér reá vagy nem érez vágyat és kedvet a természet tüneményeinek és titkainak kifürkészésével magát mulattatni. Az okozatok okainak vizsgálata nélkül pedig sok hiedelem él az emberek lelkében; sok olyan tudat ver gyökeret az ember gondolatvilágában, ami a való tényekkel gyakran ellenkezik. Így lehetnek mindazok, a kik a mezőségi tavakat valaha látták, de azok létrejövetele felett nem is gondolkoztak. Nem pedig azért, mert úgy vélekedtek, hogy e felett nincs is mit gondolkozni; évszázadok vagy ezredévek óta vannak e tavak itt e vidéken s azok eredete, helyzete, formája és nagysága a vidék mostani kinézésének történelmével teljesen egyidős. E feltevés szintén oly téves tudat, melynek eloszlatása végett nem lesz érdektelen e cikk keretében azzal röviden foglalkoznom, hogy bemutathassam a szakemberek idevonatkozó ítéleteit, a melyeket eddig a mezőségi tavak keletkezése felől az irodalomban, — mint a tudomány raktárában, — felhalmoztak.

E tekintetben ugyanis többen, kik a Mezőség területének tanulmányozásával különféle tudományos, nevezetesen: földrajzi, földtani, állat-, növény-, régészeti és néprajzi szempontokból foglalkoztak, a szakmájukba vágó irodalmi munkálataikban a tavak keletkezési módját is érintették. A legrégebb adatot *Hodor Károly* Doboka vármegye Természeti és Polgári Esmértetése című Kolozsvárt 1837-ben megjelent monografiájában találjuk, hol a czegei tóról (706. l.) a következők olvashatók: „A mit Benkő említ *Specialis Transilv.* Cap. II. §. 115. ma ritka példa, jól meglévén erősítve e tónak gáttjai.“

Majd gróf *Wass Samu* a Mezőségről 1845-ben megjelent cikkében a következőket mondja: „A mezőségi keskeny völgyek nagy részét elborító tavak régebb korban mélyek lehettek, mint azt a hagyomány s mindenütt mutatkozó iszapoltás tanúsítja. Jelenlegi mélységök azonban csekély, mi legmagasabb vízálláskor is alig éri el a 24 talpot. Nagy részök pedig az őket fentartó gátok alapzatánál sem igen mélyebb.“¹

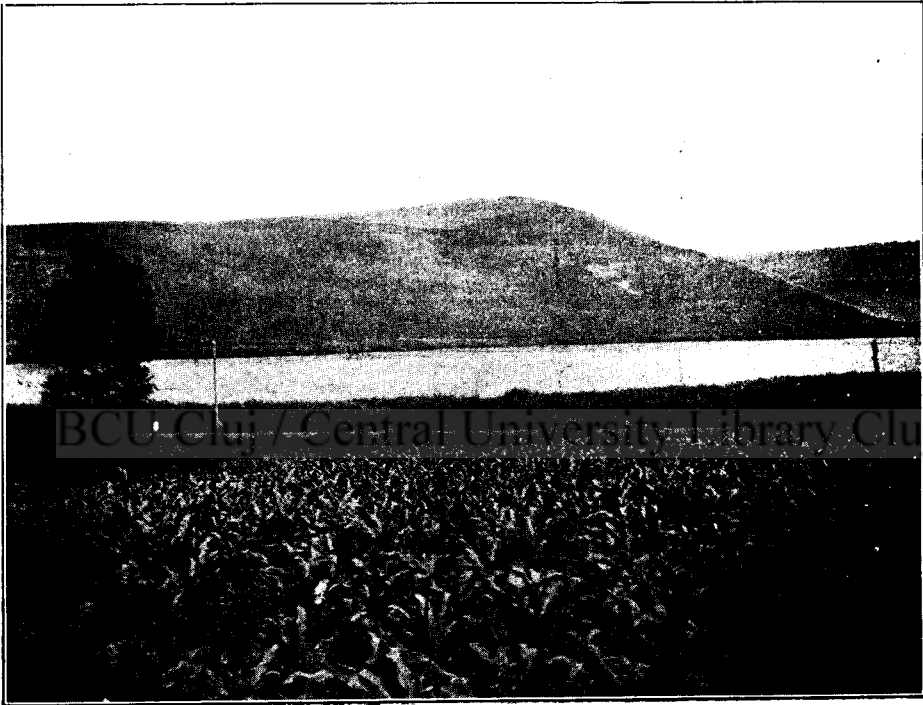
E kijelentés szerint a tavakat a gátak (t. i. a dugások) tartják fönn, de már lennebb a 3-ik szakaszban nyilván a tavak legelső keletkezését illetőleg így ír gróf *Wass*:

¹ A Mezőség gazdasági s ásvány-földtani szempontból vizsgálva. A Magy. Orvosok és Természetvizsgálók Kolozsvárt tartott V-ik nagygyűlésének munkálatai. 1845. pag. 86.

„E mezőségi tavak csaknem minden kétséget kívül e vízkotta földterület hegyei között alakult mélységekben hátramaradott vizekből képződván, a környéki hegyekről leomló vizek lassanként iszapolták, s néhány évtized leteltével — véleményem szerint — csaknem egészen elenyésznek magukra hagyatottan is.“

1854-ben jelent meg *Kövári László*nak „Erdély földje ritkaságai“ c. könyve, melyben szerzőnek a mezőségi tavak keletkezéséről a következő véleménye olvasható:

„Mezőségi tavak alatt tágasabb értelemben a czegeit is oda kell értenünk. S ekkor egy tó tömkeletet kell képzelnünk, mely a Szamostól a Marosig terjed, m. e. 6 mértföld hosszúságra, s mely nem egyéb, mint az ottan eredő patakok fennakadása, minthogy a völgyeknek nincs annyi esése, hogy e patakokat folytonos folyásra juttassák.“ (231. l.)

A „Záhi“ tó.

Hauer és Stache Erdély geológiai viszonyait tárgyaló munkájában szintén jellemzi a Mezőséget, — hol a többi közt az alábbi — magyarra fordított — sorokban találunk magyarázatot a tavak eredetéhez: A Mezőség alacsony dombvidék, a mely minden irányban nem nagyon széles, de majdnem teljesen vízszintes völgyekkel van átszelve úgy, hogy a víz lefolyást nem találhat s így a völgyfenék vagy el van mocsarasodva s kiterjedt nádassal benőve, vagy pedig valóságos, hosszú, keskeny tavakat képez.¹

Ugyanazon okot hozta fel *Hunfalvi János* magyar geográfus, kinek „A Magyar Birodalom Természeti viszonyainak leírása c. könyvében²⁾ a kö-

¹ Hauer u. Stache. Geologie Siebenbürgens. Wien. 1868. S. 597.

²⁾ II-ik kötet Pest 1864. 106. l.

vetkező rész érdekel minket: „A mindenféle hálózatosan elnyúló hegy- és dombsorok többnyire katlanforma mélyedéseket, még ki nem fejlődött völgyeket környékeznek, melyekben mocsárok és tócsák vannak, természetes víztartók a különben nem igen bővizű vidéken. A tócsáknak sok kelyűtt mesterséges lefolyásaik (!) vannak, s az így megindult patakok malmokat is hajtának.“ Kissé alább pedig ezt írja: „a völgyek mind laposak, mocsárosak, mert a rajtok elkigyózdó patakoknak csekély esések van.“

Majd bővebben és egyszersmind nagyobb körültekintéssel foglalkozik a mezőségi tavak keletkezésének kérdésével *Herman Ottó* kinek a Mezőségen 1867. év tavaszán végzett faunisztikai kutatásairól írott közleményében már teljes határozottsággal ki van emelve a tavak alakulásának mesterséges volta.¹⁾ „a völgyek szűkek, — írja a nevezett szerző, de korántsem oly csekély esésűek, a mint ezt Hauer és Stache . . . állítják, mert a Hódos-tó sorozatának eredetétől a Szamosba való beszakadásig tehát körülbelül 5 mértföldnyi hosszúságon, legalább 25 ölnyi esése van. Énnél a körülménynél fogva nem is állhat a nevezett tudósoknak az az állítása, hogy a tavak alakulása a csekély esés következménye, hanem mindezt a hydrográfiai részben ki fogjuk mutatni, a tavak legnagyobb részben mesterségesek.“ Fejtegetései folyamán majd így folytatja: „A mi már mostan a mesterséges tavakkorát és keletkezésök kérdését illeti, egy pillantás meggyőz arról, hogy évek százaival kell visszamenni. Magában az a körülmény, hogy a vízi és vízmelléki virány a természetes és mesterséges tavat egyforma bújáságban és erőteljességben lepi el, elegendő arra, hogy a dugások régisége mellett tanuskodjék. Látjuk tehát, hogy itt oly halastókkal van dolgunk, a melyek a magyar keresztényiség első korszakában, a szigorú böjtek megtarthatásáért igen fontos szerepet játszottak. Alakításukra igen kínálkozott a völgy szűk volta és talpának lépcsőzetessége.“ (113. l.) A dolog érdemére nézve kiválóan nevezetes kijelentése még H. O.-nak az, hogy „a czegei tó legkiválóképpen mesterséges.“

Bár nem a szorosán vett, t. i. ethnografiai értelmű Mezőség területével, hanem az ettől nyugatra fekvő szomszédos vidék geológiai felvételével foglalkozik *Dr. Koch Antal* egy.-tanár, de mégis a Mezőség földtani viszonyainak hű jellemzését találjuk a „Kolozsvár vidéke“ geológiai magyarázatában.²⁾ E közlemény az állóvizek létrejövetelének okát eképpen értelmezi: „A tályag vízáthatlan természeténél fogva egy második tünemény az, hogy hogy a csapadék viz a völgy fenékeken és a mélyedésekben, horpadásokban mindenféle meggyül, lápokot, mocsarakat és tócsákat képez, melyek azonban nyáron legnagyobb részt kiszáradnak.“

A Mezőség állóvizeit illetőleg hasonlóképen nyilatkoznak a Mezőség fogalmát és kiterjedését vitató értekezéseikben *Dr. Mártonfi Lajos*³⁾ és *Ornstein József* őrnagy.⁴⁾

Egy — csupan a czegei tóra vonatkozó és ennek mesterséges keletkezésére valló — adatot találtam a Szolnokdobokavármegye Monografiájának II. kötetében is, mely szerint (481. l.) ugyanis „1543-ban Cegei Wass Balázs-nak s idb. és ifj. Jánosnak halastavát, a híres *Hódostót* Kendy Ferencz szolgálival keresztül vágatta, melyen át a víz kiömlött a benne levő töménytelen hallal együtt, malmunk attól kezdve megállott s ezzel nekik m. e. 2000 forintnyi kárt okozott.“ Az ügy tárgyalásán Kendy Ferencz a töltés átvágását nem ta-

¹⁾ L. A Mezőség I. A Hódos — vagy szarvastó és környéke. Erdélyi Museum — Egy-let Évkönyvei V. 1868—1870. pag. 8—29.

²⁾ Magyarázatok a Magyar Korona országainak részletes földtani térképéhez. Kiadja a Magyar Kir. Földtani intézet. 1884. okt. hó pag. 15.

³⁾ L. Egy pár szó az erdélyi Mezőség fogalmának és határvonalainak tisztázásához. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXVI-ik vándorgyűlésének munkálataiból. 1893.

⁴⁾ Die Mezőség. Nachrichten über Geophysik. Wien 1894. Band I. §. 93. és Erdély. 1905. évfoly. 53. l.

gadta, miből nyilvánvaló, hogy a csegei tó vizét már akkor is mesterségesen épült gát tartotta fönn.

A legujabbkori irodalomban *Stripszky Hiador* tárgyalja tüzetesen a mezőségi tavak keletkezését s ezen értekezésében egész határozottsággal és kivétel nélkül minden tónak mesterséges eredetet tulajdonít.¹⁾ Réges régi időben az egész völgyfeneket haránt irányban emelt földtöltéssel, az u. n. dugás-sal elgátolták s az így felduzasztott és lefolyó nyílással elátott víznek erejével malmot hajtottak, másrészt pedig, de csak másodsorban halastónak használták, ámbár e kettő tulajdonképpen mindig szorosan egybetartozott.

Végül *Prodán Gyula* kékesi illetőségű egri főreáliskolai tanár „A Mezőség tavainak flórája” címen egy rövid közleményt írt, a melyben a tavakat szintén mind mesterségesen készítettéknek jelezte.²⁾

Mindezek után, ha már most tekintetbe vesszük az idézett írók által véleményeik okadatolására felhozott tóképző tényezőket, nevezetesen: a ki nem fejlődött, hosszan elnyúló keskeny völgyeket, ezek talpának lépcsőzetességét, a patakok csekély esését, a neogén képződmények karakterisztikus omlásos tulajdonságát, vagyis a hegycsucsomlások által elzárt völgykatlanokat, a patakok fenekénél mélyebben fekvő horpadásokat, a tályag vízáthatlan természetét s végül a mesterséges dugásokat, azt látjuk, hogy a mezőségi tavak természetes módon történt keletkezésére nagyszámban megvoltak a tóképző tényezők. Ebből viszont az következik, hogy nem mindenik tó mesterséges alakulású s hogy ezen ellenvetésünket csak pár példával igazoljuk: ott van a széki *Csukás* vagy *Harcsa-tó*, Ördögös-Füzesről északra az *Osinyigoi* hegy délkeleti nyulványán egy tó, vagy még távolabb a Mezőségtől az apahidai *Darvas* hegyen lévő egy nagyobb és egy kisebb tó, továbbá a Kolozsvár határában fekvő u. n. „*Város tója*”, a melyek malmot sohasem láttak és semmiféle mesterséges gátjuk vagy dugásuk sincs, hanem kisebb-nagyobb horpadásokban emberi kéz hozzájárulása nélkül ősrégen alakult természetes tóképződmények. De másodsorban mivel a geológiai szakvélemény szerint a tályag vízáthatatlan természetéből következik az a jelenség, hogy a mezőségi rétegek területén mindenütt mocsarak, lápok, ingoványok képződnek s így tehát tavak keletkezhetéséhez megvan a természetes allapkellék, azt is joggal állíthatjuk, hogy a legtöbb tó eredetileg természetes alakulású. A Mezőség másik jellemző geológiai tüneténei az omlások vagy szakadások és mivel a minden szerzőtől kiemelt keskeny völgyekben egy esetleges hegymolás — a mit különben még a patakok erosiális hatása is előmozdíthat, — természetesen is eltorlaszthatja a szűk völgyet s vele a patak folyását, ime nemcsak a tócsák, hanem a kisebb nagyobb tavak létrejöveteléhez is megvan az elfogadható okadatolás. Már most ha megvolt a kis tó, mi sem kellett több, mint hogy a vidék őstermelést űző régi lakói akkor, a midőn az ősfoglalkozásoknak a mainál még sokkal korlátlanabb mérve is nagyobb állóvizet igényelt, a már félig-meddig zárt völgyben kinálkozó kedvező alkalmat felhasználva a haránt gátat kevés munkával emelni vagy akár czélszerűbb dugás készítésével a vizet nagyobb tóvá felduzasztani törekedjenek. A példa — mely a könnyebb megélhetés dúsabb forrását mutatta, — természetesen hatott; ha megcsinálták itt, utánozták a többi völgyekben is.

Hogy a sok közül csak egy jellemző példát említsek fel, ilyen tó, mely a természet és az ember együttes munkájának köszönheti létét, az általam leginkább tanulmányozott czegei *Hodostó*.³⁾ Vízükör szerint ez ma két rész-

¹⁾ L. A mezőségi tavak őshalászata. A Magyar Nemzeti Muz. Néprajzi Osztályának Értesítője. 1903. évf. 158. l.

²⁾ Dési Hírlap. 1905. július 29-iki szám.

³⁾ L. A történelem előtti cölöpépítmények fejlődésének felszázados emlékezete. Természettudományi Közlöny. 1907. évf. 376 - 381. l.

ből áll, u. m. az alsó vagy kis és felső vagy nagy tóból. Az utóbbi mélyebben fekszik, mint az alsó kis tó, mert annak medencéje egy ősi, természetes mélységű horpadás, amely már a történelem előtti időben megtelt vízzel. Erre nézve gróf *Wass Jenő* úrnak szives szóbeli közlése szolgálhat bizonyítékkal, mely szerint, ha javították a tó zsilipjét és megbontották a gátat, 2—3 méternyi víz mindig lefolyt ugyan a tóról, de a *Végláb* nevű tóparti terrasse alatt olyan „*göbbenő*“ (mély víz) maradt, hogy a tavat, éppen mélysége miatt, még ha akarnák is, csak nehezen tudnák lecsapolni. De másrészt a tónak *Végláb* nevű partján *Herepey Károly* nagyenyedi *Bethlen*-főiskolai tanár által 1887-ben felfedezett neolithkori őstelep¹ is azt igazolja, hogy már a kőkorszakban is megvolt kisebb terjedelemben a tó melynek — minthogy az őseMBER mindig a vizek mellékét kereste — az őstelep keletkezését is köszönhette. Késő évszázadok munkája a dugás, mely a völgy talpán folyó patak vizét felduzzasztva az alsó tavat képezte s ezáltal a már meglévő őstavat is megnagyobbította. A felduzzasztás célja pedig úgy itt, mint a többi tavaknál, a halászaton kívül a malom volt, mely a tó lefolyásának erejét felhasználta.

Az elmondottakból kifolyólag én a mezőségi tavak létrejövetelénél a természetes és mesterséges tényezők együttes működését tételezem föl s ha nem nézek minden tavat tisztán természetesnek, — amit a tényleg látható dugások igazolnak, — viszont az is bizonyos, hogy nem minden tó mesterséges keletkezésű, mert soknál se malom, se dugás nincs, vagy nem is volt és klastromokkal sem lehet a Mezőséget egykoron benépesítettnek feltételezni, amely célból e tavakat haltenyésztésre mesterségesen készíttetni kellett volna. E szempontból még sok feladat vár a mezőségi történelmi régészetre, hogy t. i. a tavak környékén fekvő falvakban kikutassa: hol voltak róm. kath. templomok, kolostorok és apátságok? mert ami mostanáig ismeretes, az elenyészően csekély a mezőségi tavak nagy számához képest. Végül pedig, hogy a sok tó közül melyik csak természetes, avagy csak mesterséges alkotás s melyik képződött ezek együttes hatása folytán, azt csak az egyes tavaknak külön-külön való megvizsgálása alapján lehetne megállapítani, ami azonban még mind a jövő kutatások feladata².

Vigyázó (Vlegyásza) 1838 m.

Irta: **Hefty Gyula Andor.**

Ragyogó nap vakította el szemeimet, midőn mult évi július 19-én reggel 3/46-kor Sebesvára állomáson kiszálltam. A vonat dübörögve rohant tovább én pedig néhány szót váltván a barátságos vasuti örrel, átmentem a pályatesten s a széles kocsútra tértem. Pár lépés után elértem a Sebespatak hidját, majd a tulsó parton félbalra tengeri és rozsföldek közt keskeny utacskán áthaladva befordulok a falu utcájába. Vasárnap lévén, a lakosság az utcán álldogál s kissé csodálkozva tekint a köztük siető idegenre. Az öregebbje egy halk köszöntést is megkockáztat, a fiatalok hallgatnak vagy legfeljebb egy közömbös megjegyzést tesznek. Egy pár kutya ugatni kezd, de csakhamar elhallgat.

¹ L. Húsz ismeretlen őseMBERI telepről. Erdélyi Múzeum. 1903. pag. 93.

² Szerzőnek úgy látszik nem volt tudomása az 1908. évi „Földrajzi Közlemények“ IX. füzetében Erődi Kálmán tollából megjelent kimerítő értekezésről. (371—390. l.) mert arról egyáltalában nem emlékezik meg. Szerkesztő.

A falu vége felé a zsidóboltoshoz térek be, hogy kenyeret vegyek. Ő ugyszólván az egyetlen ember a faluban, aki magyarul beszél. Megkérdezem, hogy mikorra lehet felérni a Vlegyászára. Ugyanazt a választ nyerem, mint a pályaórnél: d. u. 2—3 óra tájban. Ez összevág azzal, amit a E. K. E. turista naptára a hegy megmászásáról tudtomra ad: a Dragán völgyében levő Kecskés vendéglőtől indulás reggel 4 órakor. Innen gyalog v. lóháton a Vigyázóra. Érk. 12 óra stb. Térkép szerint a Kecskés egy órával közelebb s 160 méterrel magasabban fekszik, mint Sebesvárálja.

Jobbra hagyva Sebesvár szép romjait, csakhamar kijutok a faluból. Itt kitágul a Sebes völgye s a patak a sötét fenyvesek árnyából kiszabadulva vígan kanyarog a zöld mezők és alacsony cserjések között. Hátán néha egy-egy simára hántott fenyőszálat forgat, amelyről keringése közben cikázva verődnek vissza a reggeli nap sugarai. A párák már felszálltak s a nap a korai idő dacára már erősen tűz le, nem sok jót ígérve későbbre. Az út a patak balpartján vezet, itt-ott lerövidítve egy kanyarulatot. Kalapomat hátzszakomba tettem s zsebkendőmből rögtönöztem egy alkalmasabb tőkfedőt. Magánosan sietek a kies völgyben, semmi sem zavarja a csendet, csak lépteim zaja.

Füistszag üti meg orromat s nemsokára egy félig elharmvadtt farakás mellett megyek el. Pásztorgyerekek rakhatták az éjjel, védelmet keresve a hideg ellen. Egy fütty hallatszik s már látom is a tűz gazdait. Egy fiu és egy leány hajszolnak magasan a hegyoldalban néhány kis tehenet.

Hirtelen összeszűkül a völgy. Jobbra egy meredek vízmosás ereszkedik le, lábánál a földet iszappal öntve el, balra a patak partján valami malomféle áll. A nap a baloldali hegyek mögé bujt s mellemet kellemesen hűsíti a fenyők árasztotta hideg. Majd jobbra egy kőfejtés nyilik, valóságos iszap-tengeren kell átkelnem, végre elérem a hidat, amely a patak jobb partjára visz át.

Csőbörből-vödörbe jutottam. Az eddig sima út itt kövessé változott, folyton megbotlom az út közepén kiálló gyökerekben. Mélyen alattam zúg a patak a fenyőtörzsek között, amelyek teljesen elborítják. Valahol lentebb meg kellett akadniok, mert mint a jég fedik a sárga szálak a vizet. Felülről folyton újabb és újabb törzsekkel döngeti a patak a torlaszt, de az csak növekszik, nem mozdul. Egy kis völgytágulatban békés bivalyok legelésznek, pásztoraik bámulják a kék égen uszó fehér felhőket.

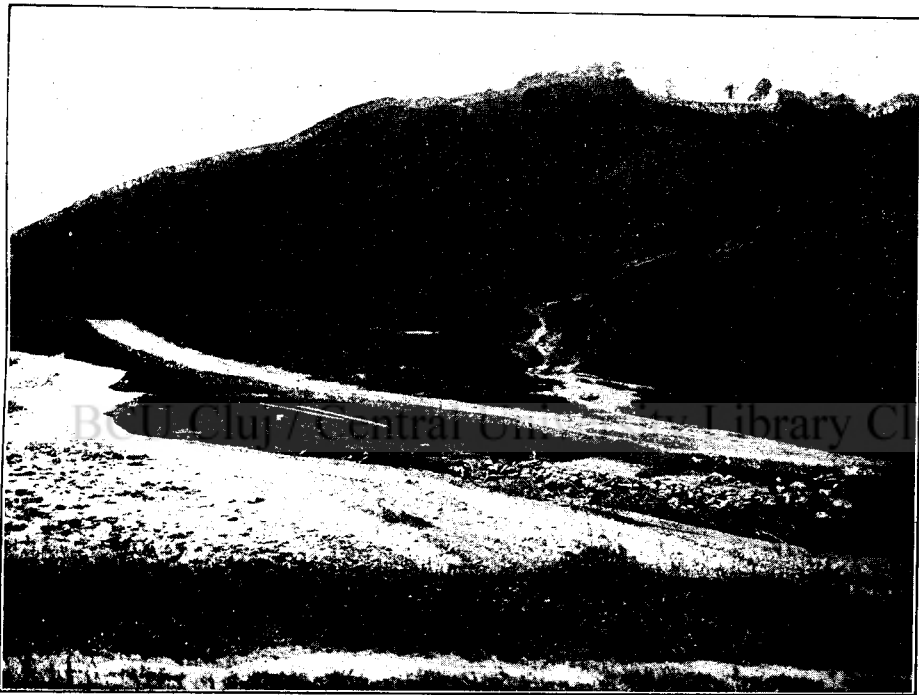
Végre kitágul a völgy. Az eddig szálerdő borította hegyek most lekoppasztva, alig nyujtanak elegendő táplálékot annak a néhány birkának, amely oldalán legel. A víz mély ágyakat vágott magának a köves földben, itt-ott bizarr kúpokot és tornyokat hozva létre. Jobbra egy völgy nyilik DNY felé, a Valea Orelingusa, amely a legközelebbi utat nyujtaná a Vigyázóra, de a térképen nem látok belőle felvezető gyalogösvényt, annyi időm pedig nincs, hogy uttalan utakon törekedjem a csúcsra. Balra is nyilik egy völgy, előttem pedig egy oláh falu fekszik, Székelyó.¹ Hogy hogyan jutott jó magyar nevéhez nem tudom. Egy cigányt kivéve, menet egy lelket sem láttam, aki magyarul tudó ember benyomását keltette volna bennem. Inkább köszöntek már, mint Sebesvárálján, de csak olyan érthetetlen oláh üdvözléssel, amire én ép oly érthetetlen mormogással feleltem.

A falu ép oly kedvező benyomást tett rám, mint az előbbi. Ha nem is tanuskodik valami kiváló jólétről, de a házak, legalább a főút mentén, elég tiszták és rendesek, sőt az utcák úgylátszik söpörve is voltak. Hogy milyen kiváló szent tisztetelére, nem tudom. Én nem sokat álldogálok, hanem sietek tovább. Nem szeretek faluban időzni, ez már budapest-vidéki tapasztalat következménye. 8 órakor érkeztem a falu elejére, 10 perc alatt átmentem rajta. Az út most magasra felvezet a hegyoldalba, majd újra lemegy s 15

¹ Nyelvészetiileg a. m. Székely-folyó.

perc múlva elérem a malmot, amelynél utam eddigi irányától eltér. Fahíd vezet át az itt már keskenyebb Sebesen s én átmenve a szemközti szűk völgynek tartok; amely a katonai térkép szerint Rogozsel végére vezet. A malom, amelyet az imént elhagytam, 643 m.-rel van jelezve.

A szűk mellékvölgy kevés változatosságot nyújt. A nap erősen tűz bele s az út éppen a napnak kitett baloldalon vezet. Magas hegyek környékeznek, sűrű fenyvessel borítva a túloldalon, míg az innenső kopaszabb s mély vízmosásokból keskeny ereket bocsájt az útra. Bosszantanak ezek az erek. Nincs bennök elég víz arra, hogy az ember jót ihasson, de arra van, hogy az utat nyirossá tegyék. A hazulról hozott hideg teából már alig van valami a kulacsomban, ebédre tartogatom s így folyton víz után nézek, de hiába. Végre is rá kell szánnom magamat, hogy a patakból igyam, ami annak tudatában, hogy fejjebb egy falu van, nem éppen kellemes. Majd $\frac{3}{4}$ 9-kor

Út a Sebes mellett.

ledülök egy kicsit pihenni. Az erős lépésben megtett 14 km., a forró nap s a nehéz hátizsák éreztetik hatásukat. Vállam és karom fájnak, de gyomrom is korog. Eszem néhány falatot s tanulmányozom a térképet egy negyedóra hosszat.

Mérsékeltébb lépésben folytatom utamat. A fáradtság közönyössé tett a természet szépségei iránt s már inkább a kilométerköveket számlálom, amint negyedóránként egyet elhagyok. Nehány oláh jön velem szemben, majd balra egy korcsma tűnik fel, ahonnan egy oláh leány kiált reám valamit. Végre megnyílik a völgy s szemem előtt feltűnnek Rogozsel elszórt házai.

Igazi oláh hegyi falu ez, amelyet százával ismerek Erdélyben. A hegyes, szalmafedelű, kéménytelen házak nagy területen fekszenek szétszórva. Helyzetüket a hegyekről lejövvő patakok határozzák meg, azok mellett épülnek egy-

sorban. Balra egy kúp tetején áll egy kis templom, egy nagyobbak a térkép szerint feljebb kell lennie. A legelső ház j.-ra malom, a második korcsma, amint egy szalmacsutak mutatja.

Tíz óra felé jár az idő. A nap izzó, szinte lángol s utamon az árnyék parányi. Hátizsákom súlya ólomként nehezedik vállamra. Térdeimben a 15 kmnyi út fekszik, a homlokomról nagy cseppekben gyöngyözik az izzadság. Már arra gondolok, hogy a jobboldali hegyeket keresztezve átkelek a Dragán-patak völgyébe, Vlegyásza pedig maradjon, ahol van, midőn egy oláh jön szembe egy fiúval s egy kis gyermekkel. Legnagyobb öröömre magyarul kérdezősködik az idő után s aztán megkérdez:

„Merre menni?”

— Vlegyászára.

„Tudni az út?”

— Persze. — Hallgatás.

„Nem kell vezető?”

— Nem. De a zsákomat vihetné.

„Aztán mit fizetni?”

— Adok egy koronát. — Az én emberem gyorsan átadja a gyermeket a legénynek, s hozzám jön.

„Adni ide a tarisznya!”

Az ember képe elég becsületes, hogy magyarul tud, az is ajánlólevél, s aztán ha szökni akar, van revolverem. Átadom neki hátizsákomat s most már lényegesen megkönnyebbülve folytatom utamat.

Szükségem is van e könnyebbülésre, mert az út most a zöld rétek közt félbalra kanyarodva délfelé meredeken visz fel a *Frantura* fenyvesborított gerincére. Tíz perc múlva jobbra egy kis mélyedésben tiszta és jég hideg forrás van, igen ügyesen kövekkel eltorlaszolva, hogy egy szép medencét alkot. Lefolyásába először kezeimet dugom be, majd vízbe mártott zsebkendőmmel, amely eddig sapkául szolgált, alaposan megmosom arcomat és nyakamat s végre jót húzok a medencéből. Ah! mily jól esik a lagyos tea és még langyosabb patakviz után!

Csakamar elérjük a gerincet s rossz kocsi uton, amely vizmosásnak is beillene, haladunk néhány percig Dk felé. Majd jobbról egy ösvény vezet az erdőbe, erre térek rá, hogy elérjem a gerincélet. Az emelkedés már nem oly erős s így a szusz újra visszatér belénk. Oláhom elmeséli, hogy ez az erdő, s a többi is amit láttam, az övé, már t. i. ő birja bérbe az uraságtól s övé a favágási jog. Az üzlet jól jövedelmez, tehet félre is valamit.

Kiérünk az erdőből s elő tűnnek balra Vigyázó É. és ÉK-i mellékcúcsai. Előttünk egy tisztáson egy gulya legel, apró marhák, nagy szarvval; egy kis kutya s egy vén gulyás őrzik. Oláhom szóba ered velem, én pedig leülök a rövidre vágott fűbe pihenni. Mögöttem egy patak csörgedez, ez adja a gulya kolompjai mellett a zenét álmodozásomhoz. Lábaiknál igen mély völgyek terülnek el, oldalaik fekete fenyőerdőkkel borítva. Ott lenn van valahol a székelyói vizesés, ahova én még ma el szeretnék jutni.

A nem nagy réten áthaladva (Ny. irány a gerincen, a főgerinc felé) újra fenyőerdő fogad bennünket. Árnyára nem igen vágyom, mert az ég közben beborult, sötét felhők tolódnak egymás fölé, az út pedig lényegesen rosszabb, mint a mezőn. Fagyókereken és köves vizmosásokon botorkálok, az ágak sokszor arcomba csapdosnak s az út meredeken visz felfelé. De végre ennek is vége van, feljutottunk a törpe fenyő határába. Az elég jó és messziről szemmel követhető gyalogutak a gerinc alatt kigyóznak a törpe fenyő bokrai között, nem is meredek, de én fáradt lábaimmal nem bántam volna, ha már fenn volnék a csúcson. Kérésemre kísérom j.-ra az úttól egy forráshoz vezet, ahol pihenek s oltom égető szomjamat. Egy fiatal oláh asszony jön le a hegyről, néhány szót beszél kísérommel, aztán folytatjuk

utunkat. Bár itt már éppen nem nagy az emelkedés, alig emelem lábaimat. Hja, 10 percenként egy kilométer az út elején, ez minden turistaszabály ellenére van s megbosszúlja magát.

A hegyoldalban néhány gulya legel. A távolból birkanyájaknak néztem őket, oly aprók voltak a hegy hatalmas méretéhez képest. Hogy megcsalja itt az alacsony hegyvidékhez szokott szemet a látszat. Az előbb, a Frantura csúcsáról, oly közel voltak a Vigyázó csúcsai, s most már egy órája jövök onnan s még sem értem el. Végre elérjük az É, 1783 m. magas mellékcúcsot. 12 óra van, én nem megyek tovább! Intésemre oláhom leteszi hátizsákomat, én kiveszem s felöltöm meleg gyapju sweateremet, magamra veszem galléromat, fejem alá teszem a hátizsákot és elalszom.

— Hatalmas dörrenésre ébredek fel. Óramra nézek: 2 óra. Gyorsan kibontakozom takarómból s körültekintek. A már d. e. felhős ég egészen elborult, a láthatár egész sötét s dél felé már hatalmasan zuhog az eső. Sietve eszem néhány falatot, oláhom is bevágja a részét s aztán fölkerekedünk. Széles nyereg választ el még a csúcstól, füves, de a csúcs alatt törpefenyő gyűrű terül el. Keressük a keresztül vezető utat, de nem találjuk s ekkor tekintettel a csepegni kezdő esőre belevágom magamat a fenyőtengerbe. Az ismert keresves kinlódás és bukdácsolás után kiérünk a tisztásra s innen az 1838 m. magas csúcsra. (2 óra 20 perc)

A csúcson felállított köembert, rudat és faragott kőből készült csúcsoszlopot a villám darabokra tördelte szét s így csak egy romhalmaz jelzi a Bihar második legmagasabb pontját (Nagy Bihar 1841. m.). A kilátás elragadóan szép. Dél felé sárgás fényben úsznak a Gyalui havasok és a Nagy Bihar, kelet felé a Szamos forrásvidékének erdei zúgása verik vissza az eső cseppeket, amelyeket a szélűzte fekete felhők ontanak. Az állandó villámlás közepette hallatszik a szálas fenyők recsegése, amint villámtól sujtva ledőlnek, magukkal rántva az alacsonyabb lombfákat. A Sebes patak völgyén húzódik alá az eső, lassankint mintegy csipkefelhő eltakarva a gyalui havasokat és a bánffyhunyadi hegyeket. Felettem is folyton kergeti a szél a felhőket, óriási foszlányokra tépi, hogy észak felé újra sűrű tömeggé egyesítve vigye a Királyhágó erdeibe. Még a Királyerdő tiszta, de egyszerre egy Dny.-i szél felkapva egy sötét felhőtömeget egyenesen a Vigyázó csúcsára dobja s a sűrű zápor egy perc alatt elfed mindent, csak az erdő felé menekülő ökröket láttam még mintegy árnyakat eltűnni.

Sietve hagyom el a csúcsot s az ismert úton igyekezem a vihar elől menekülni. Körülöttem folyton csapkodnak a villámok, sárgás fényvel világítva meg a mindent fátyolként elborító esőt. Az előbb még oly jó gyalogút csúszóssá vált s nem igen engedi, hogy figyelmemet másra fordítsam.

Egyszerre egy hatalmas dördüléssel eláll az eső s a széleseben kergeződő felhők közül ki ki pislog a nap, hogy rövid idő múlva teljesen uralomra jusson és megszáritsa átázott ruháimat. A csepegő fenyők közt, majd ezer gyémánttal csillogó mezőn¹ elérem az ismert úton 3.45-kor Rogoselt. Itt kifizettem oláhomat s miután még megtudtam tőle, hogy Paskalau Juonak hívják, elbocsátottam s befordultam a Rogozsel patak völgyébe, amelyen feljöttem. A leáldozó nap sugarai egy ideig még bearanyozzák a fákat, majd szűkül a völgy s arnyék borul utamra. Itt nem sok eshetett, mert az út még elég szilárd. De ezt sem élvezhettem sokáig. Egyszerre tűnik a nap, újra meg ered az eső egy óra alatt teljesen átáztat. Mire 5 órakor újra elértem Székelőt, a hegyek teteje teljes napfényben ragyog.

Néhány héttel előbb megrándítottam bal térdemet. A fájdalom ma a hosszú út

¹) Nagy meglepetésemre a mezőn átmenve a bővizű patakot, a melynek partján felmenet pihentem, teljesen kiszáradva találtam. Oláh kisérőm azt mondta hogy ott igen gyakori jelenség hogy nagy zivatar után a patakok hirtelen kiszáradnak. Ennek okát nem tudom.

után újra jelentkezett. Ezért elhatároztam, hogy az út hátralevő részét kocsin teszem meg. Próbáltam a falu népével beszélni, de nem tudtam magamat megértetni míg végre egy csoport közepéből kivált egy férfi s segítségemre jött. A falu tanítója volt aki éppen az iskolaadó beszédese dolgában tárgyalt a szülőkkel. Szívesen tolmácsolta kérésemet s miután jelentkezett egy legény, aki elakart vinni, addig míg befognak szívesen meghívott lakására. Itt bemutatta feleségét s kis gyermekét s azután kávéval kínált meg. Kikérdeztem a falu viszonyairól, különösen a tanügyről s így kellemes beszélgetés között gyorsan telt az idő. 6 órakor előállt a szekér s én bucsút mondván szíves vendéglátómnak, behajtottam Sebesvalaljára. Sebesvár előtt az út utolsó kanyarulatánál visszapillantottam a Vigyázó csak innen látható csucsára, amely reggel a felkelő nap sugaraival köszöntött s most a lenyugvó nap búcsú pillantásait viszonzta. Fél óra múlva már a zakatoló vonatban álmodtam a nap szépségéről s eredményéről.

* * *

Néhány gyakorlati megjegyzésem volna még. Sebesváraljáról jó gyalogló kevés podgyással a Vigyázót egy nap alatt könnyen megjárhatja, ha az utat Székelyóig és vissza kocsin teszi meg. Ez 4—5 k-jába kerül s az út ezen része kocsiról ép úgy élvezhető mind gyalog. Ezt a 10—12 kmt. a tura elején megjárni nem kellemes s idő előtt kifáraszt.

Budapestről leutazni csak azért, hogy a Vigyázót meglátogassuk, nem érdemes. De jól lehet kombinálni a túrát a révi barlang, Jaadvölgy, Királyhágó és a gyalui havasok meglátogatásával, a melyeket Nagyváradról vagy Kolozsvárról egy-egy nap alatt meg lehet tekinteni. Így egy szép hét tölthető lenni, amely kárpótol a hosszú és költséges vasutazásért. De hogy Váradon vagy Kolozsvárt van turista, aki nem megy fel évente legalább egyszer a Vigyázóra, azt nem értem!

A turistáskodás a természettudományok ébresztője.

— Irta: **Tóth Sándor.** —

Minden élet a világbeli energia tartalomnak megnyilvánulása. S épen mint amaz, átalakuláson megy keresztül. Minden szervezet életműködési folyamatát olyképen járja le, mint ez az egész nagy világ s a benne levő számtalan kisebb s még számosabb apró világ.

Rátekintve a csillagos levegő égre, azon keresztül látunk letűnni egy fénylő pontot. A közbeszéd azt mondja: egy ember halt meg. S annyiban mondott igazat, hogy valóban egy életműködés juttat végpillanatához.

Azok az életműködések egyszer támadtak beláthatlan időkkel ezelőtt, . . . most vannak, . . . valamely pillanatban letűnnek. . . . Helyüket nem jelöli többé fénypamat.

Az emberi szervezet is ilyen életműködési folyamat. Valamely mámor kéjeiből kibontakozva támad, virágzik, . . . s egy pillanatban megszűnik működni.

Míg a világmindenség egy-egy nagyobb szervezete elvirágzik, az alatt ki tudná megmondani, hány emberi életműködés fénye alszik el? . . .

* * *

„Az élet egy turista út, végcél a halál“ (H. A.) Vannak közelebbi célok is. Egyikén ezeknek megállapodunk, mikor épen oda érünk. Pihennünk. Oly jól esik, mikor az önként választott fáradság után a kellemest a hasznossal együtt érezhetjük. Visszapillantunk a multba, lelki szemeink előtt a képek egész sorozata tűnik el, s előre gondolkodunk a jövőbe. . . .

* * *

Amott egy paradicsomi sik tér, benőve zöldelő füvel, ezerszinű virággal tarkázva. Középiütt széles folyam hullámai hömpölyögnek a nyugatról határoló vizek birodalmába. Északon erdő terül el; az élet már itt is megindult turista útjára. Az egészet a láthatár fölé boruló messze ismeretlenség boltozata köríti. A keletről feltűnő nap az ember őse tanyáját világítja be. A vizek, a mező, az erdő s az örök virány bőven ellátják utravalóval s az ember megindul turista útján.

Az ut még sima, göröngytelen s a kevéssel beérő utasok tulboldogok a gyönyörtől. Hogyan! Nem nekik virul-e a zöld mező s az erdő? A vizek nem azért táplálják-e a halakat, hogy legyen a mit az ős turisták horgaikra akasszanak? Nem azért rejti-e és neveli az erdő s a róna rengetege állatait, hogy egyszer az ő nyilaitk szerezze meg éhség oszlató lakomára?

De tovább! Tovább!! Minden élet egy vándor út. Ki több, ki kevesebb ideig gyönyörködik a turista élvezetében . . . Az élet változékonysága nem szünetel!

Nem minden növény és nem minden állat hasznos az embernek és ő tapasztalatok árán megismeri és osztályozza azokat. Így születik meg az ismeret, a tudomány csirája. Hagyomány útján terjed tova.

A bővülő ismeret tudatában már nem elégszik meg a vándorló élet oly kevéssel. Az energia szaporodik. Az idő múlásában, a természet haladásában nincs ugrás! A folytonos átalakulás termékenyit, determinálja az életet!! . . . Az ember mindenből többet és többet ismer meg.

Házcsoportok békés belsejében nyugodtan pihen az élet. Csak a körülvevő mindenség alkotó részei haladnak kijelölt utjokon. A falvak lakói küzdeni tanulnak a léttel. . . . A kihasznált térségről tova vonuló nomádnép megirigyeli a csendes boldogságot, feldulja a menedékházat, kiúzi lakóit, hogy ő pihenhessen egy darabig. — A menekültek uj otthont keresnek, a támadók megszeretik a tüzhelyet.

Már városok lakója az ember. A társas élet kifejleszti az ösztönöket s fölé rendeli az észet. Nagy turista utjokban apró turákat tesznek, de mindig ide térnek vissza. —

A lélek kíváncsisága s a tudni vágyás minduntalan ösztönzik turákra s végül felszabadul az ész. . . .

De azért látni a fön kereskedő hajót, mely nem mer neki vágni a hatalmas vizeknek s mindenütt a parton menedékházakat épít.

S míg a nagy háboruk a kis föld birtokáért folynak, Aristoteles tanulmányokat gyűjt s más célzattal teszi meg ugyanazt az utat. — A vérengző kirándulások alatt igen sokan utaznak, hogy tanuljanak s tanítsanak. Így fejlődik ki mindjobbán a földrajz, természetrajz s az ég figyelmes szemlélése, az égi utak feletti elgondolkodás alapjává lesz a természettan s a csillagászatnak.

Tehát rendszeresen növekedik az ész tekintélye s tervszerűen ismerkedik meg útjában a léttel.

És a nagy természet halad s a kicsiny ember követi azt . . . Közös vo-

násuk a folytonos fejlődés elve. Ennélfogva érdeklődik minden iránt, mi addigi ismeretén kívül esik. Feltalálja az iránytűt s azontul bátrabban utazik a nyílt tenger zajgó hullámai között. Tökéletesíti a járműveket s a megismerésre hozzáférhetőbbé teszi a természet szépségeit. Turákat tesz léghajóval a magasba s más perspektívában látja az életet.

Előre gondol s meg nem áll.

A meddig nem járhatott el az előd, eljut oda az utód s tovább halad az ivadék. Az ivadékok ivadéka már nagy multra tekint vissza.

A számtalan kis apró ut a nemzedékek során át megimertetett bennünket a csillagos mindenség egy részecskéjén folytonos haladásban lévő kis földdarab rajzával, az azokon élő és valóban meglevő élettelen lényekkel, a köztük fennálló törvényszerűségekkel. . . .

A természetet önmaga ismerteti meg. Igyekezünk turistáskodás révén minél többször meglátogatni azt!

* * *

Minden szervezet életműködési folyamatát olyképen járja le, mint ez az egész nagy világ s a benne levő számtalan kisebb. — — —

Ha én is most futó pillantást vetek multamba, felelevenitem életem folyásainak egy némely pillanatát — úgy hiszem, ez magában véve is olyan valami, mi nekem vigasztalást nyújt, engem s talán másokat is buzdít céljaink elérésére. — — —

Merő gyönyört érzek, ha visszagondolok ama kellemes pillanatokra, mikor néhány évvel ez előtt először gyönyörködtem igazán a szabad természetben. Akkor szentimentalizmusra hajló lelkemet a Gyilkos-tó és környezetének természetes bája ringatá mély illúziókba. — — — De jól emlékszem arra is, hogy egy iskolai kirándulás ébresztette fel bennem is a természettudományok szeretetét. —

A kirándulásnak aprócseprő sok részlete, kisebb fontosságú momentumai már ugyan régen eltűntek emlékezetemből, de volt valami mégis, ami tíz év után is világosan áll előttem. Én, mint a szelidebb fiúk egyike, sokáig gondolataimban elmerülve haladtam. — Fölocsudtam aztán elmerengésemből. Pillantásom tanáromra esett s a természet szabad ölen már nem éreztem a tanterem veszedelmét, hol a tanár megközelíthetetlen távolban van növendékei felett.

Turistaság közelebb hozza az emberek lelkeit egymáshoz, a szabad ég alatt bizalmasabbakká válunk. Ugy kell lennie! Mert éreztem én is bizonyos egyenlőséget tanárommal a turistaságban s azért kellő tisztelettel közelebb és közelebb férköztem. Sőt még kérdéseket is mertem hozzá intézni.

Érdeklődtem a fizika iránt. Nem reméltem, hogy érdeklődésem kielégítésre talál . . . A séta tura azonban csodákat művel. Megszólaltatja a szűkszavú fizikust, aki most felöleli az egész látható világot és az elvont, nehezen érthető fizikai törvények világos magyarázatát adja. A nagy természet vérkeringéséről, lüktető életéről, a természetnek bámulatatos, mindig új és ismétléseiben is gyönyörködtető élet megnyilvánulásáról és annak ezerféle alakjáról ihletett hangon kezd beszélni . . . Én hallgattam áhitattal és azzal az önző hittel, mintha tanárunk csak nekem beszélne, pedig mindnyájunkhoz szólt.

Egy napra terjedő kirándulásunkból nem maradt meg más, mint tanárommal való beszélgetésem hatása. Ennek hatása alatt hosszú időn át vajudó gondolatom megérlelődött bennem. Tanáromnak a szabad természet nagyszerűsége által ihletett fejtegetései megkedveltette velem a fizikát. A természet szeretete már úgy is megvolt bennem. Megvolt a készségem: ismerni a természet törvényeit. — — —

Ha még hozzáteszem, hogy akkor kitűzött céloimat legalább részben elértem, nekem is vannak tanítványaim; akkor úgy gondolom elég okom van arra, hogy higgyem, hogy a *turistáskodás a természettudományok ébresztője.*

* * *

Az emberiség egy nagy turista úton halad. Az út mindig járhatóbb, az emberre nézve egyre öntudatosabb. Ez az út a fejlődés útja.

A kis történet életemből s életem egész folyása, tapasztalataim arról győznek meg, hogy én is — — mi is — — mindnyájan azon az úton haladunk.

Valóban, turistáskodás közben az épen bontakozni készülő gyermeki lélek igen erős indítást kaphat egy vagy más irányban. Az ifjuság nevelői ezt játszva erősíthetik benne.

A természettudományok adnak ilyenre példát nem egyszer. A gyermek érzéki érző lény s így figyelmét az ragadja meg, ami érzékeire és szívére hat. Kicsiny földünk bármely részecskéjére jutva önkéntelen érdeklődik mindaz iránt, ami figyelmét megragadja. Az érdeklődés pedig a tovafejlődés alapja. A turistáskodás az érdeklődést kelti fel, belopja a gyermek lelkébe a természettudományok szeretetének magvát. A természet aztán megkedvelteti s megismerteti önmagát. Minél többször jár el az ember a természet templomába, annál jobban gyönyörködik harmoniájában s mindig inkább otthon érzi magát e síralmak honában, mert van, mi lelkét fölemeli, Istenéhez vezérli s megszerzi számára a szív békéjét.

Ha ezeket meggondoljuk és elfogadjuk, hogy minden szervezet életműködési folyamatát olyképen járja le, mint ez az egész nagy világ; vagy a mi ugyanaz: a gyermek értelmi fejlődése egymásra következő fokozataiban nagyon hasonló az egész emberiség fejlődésének menetéhez; akkor könnyen be fogjuk látni, hogy a gyermek s így általában az ember lelkében a turistáskodás ébreszti a természettudományok szeretetét. A természettudományokban való megfelelő jártasság pedig, ma a műveltség jelzője.

Turistáskodjunk tehát!

Útívázlatok Hunyadmegyéből.

— Mutató a Hunyadvármegyei Almanachból (1909). —

Tekintsük meg egy igen nagy darab dűsgazdag földnek, Hunyad vármegyének egyik-másik szebb, érdekesebb vidékét. Fogadjuk el általános úti-tervnek azt, hogy a Maros, Sztrigy és Egerügy (Cserna) folyók völgyein épített vasuti vonalak mentén tekintünk széjjel első sorban, alkalmas pontokról pedig — az E. K. E. hunyadmegyei osztályának kipróbált beosztásával — egyes távolabb eső helyeket is meglátogathatunk.

Bizony, csak tallózás lesz az, amit végzünk, de a gyűjtött kalászköböl is fogalmat szerezhethünk a föld termőerejéről s a vármegye — rangjáról.

1. *A hunyadmegyei Marosvölgy tágabb (keleti) szakasza.*

A vármegyét két földre osztó Maros Alkenyérnél lépi át a határt. Innét a megyén keresztül tett útjának fele eléggé tágas medencében vezet, míg Dévánál hirtelen összeszorul a völgy s útjoknak második felét jóformán

szurdokvölgynek nevezhető szorosban teszik meg a Maros hullámai, Zámnál pedig a szomszéd Árad megyét érik.

Ezt a fölosztásunkat azonban még elfogadhatóbbá teszik a geológiai viszonyok.

Kiderül ugyanis, hogy a Déváiig terjedő tágabb Marosvölgy öble volt a mediterránkorszaka „Erdély beltengeré“-nek s ennek az öblnek több pontján vannak foszlányai annak a sötömsznek, melynek anyagát Marosujvárott bányásszák.

S ez a tágabb, szeliden hullámos völgyszakasz sem tájképi szépségek nélkül való. Kivált nyár elején, amikor a hajdani ártér kitünő termőtalaján ott hullámszik a vetés s már öles magasságot ért el a tengeri, keretül pedig a kudzsíri havasok s a gyógyi hegyek kéklő rengetegei szolgálnak.

Ennek a vidéknek kellős közepén Szászvárost, a hajdani Szászvárosszék főhelyét találjuk. Hogy jó és szép helyen fekszik, már az eddigiekből is kitűnik s ha hozzátesszük, hogy a szorgalmas és előrelátó szász nép alapította, sőt részben máig is lakja Szászvárost, még inkább hihető az az állításunk, hogy környéke valóságos kis Kánaán. No, de most már csakugyan nagyot mondtam — gondolja magában az olvasó. Erre azonban előállok a legfényesebb bizonyítékkal, t. i. a szászvárosi ember csak híreből ismeri — a városi pótadót!

Megtekintésre érdemes nevezetességre ezidőszerint az ősrégi ref. főgimnázium, helyi néven „Kún-kollégium“. Odon falai azonban már kivénültek a modern pedagógia világából; a csákány lebontja őket, hogy helyet adjanak az új főgimnáziumi épületnek.

Szászváros környékén hajdan többnyire szász, sőt egy-két magyar lakosságú falu is volt. Máig azonban elnyelte őket az oláh tenger, alig maradt egy-egy hírmondónak.

Tanulságos kirándulást három irányban tehetünk Szászvárosról.

Kudzsírra ugyan legújabbán egy szárnyvonal vezet Alkenyéről, így hát innen könnyebb szerrel juthatunk a kudzsíri állami vasgyár megtekintésére. De a vidék is oly festői, hogy a kirándulás csak élvezetes lehet.

A szász Kárpát-Egyesület — mely már jó ideje működik megyénkben is, míg az E. K. E. jóformán csak napjainkban fogott munkához — pontosan kidolgozott egy szép turistautat a Sebeshelyi hegység Godián nevű csúcsáig, melynek tövénél, a „Naja“ havasi réten, menedékházat („Berger“-Hütte) épített. Az ide vezető út a Riu mare völgyén festői részletekben bővelkedik.

A harmadik hely a Maros tulsó partján Algyógy, illetve Feredőgyógy környéke. A határt észak felől körülövező krétakorú mészhégyek lejtőin dúsan tenyészik a tölgy és a bükk s ezek árnyában gyönyörű sétákat tehetünk a környéken s ha a képződő karszt-területen vagy az új szanatórium környékén elfáradtunk, Feredőgyógy ősrégi fürdőjének üdítő hullámaiban újra megacélozhatjuk izmainkat. A történelemből emlékezhetünk rá, hogy Apaffy Mihály fejedelem ő nagysága is szívesen és gyakran tartózkodott itt.

Hogy ennek a tágabb völgyszakasznak többi érdekes pontját kényelmesebben közelíthessük meg, főhadiszállásunkat Dévára helyezzük át.

Innen hazafias érzületünk első sorban Piski megszentelt földjére vezéreljen. Járjuk be áhitattal a honvédvértől ázott halmokat, a régi piskii hid környékét, Bem apó történetének egyik halhatatlan lapját.

A Sztrigy folyón, mely Piskinél torkollik a Marosba, a régi helyén épült új híd felé, tanulságos egy hatalmas kotrószerkezet működése. Ezzel tulajdonosa (Paikert Henrik nagybirtokos) a Sztrigy medrének kavicsából aranyat mos.

Piski nagy vasuti indóházával szemben, a Maros tulsó partján, az Aranyi-hegy vulkáni kúpja emelkedik, melyet már Kazinczy dúcos konyérhez

hasonlított. Még nagyobb azonban ennek a hegynek tudományos hírneve, mert ásványai dicsőséget szereztek a magyar mineralógusoknak.

De tekintsük meg Déva közvetlen környékét is, melyet az andezit-kitörések hegytömegei: a Decebál, Szárhegy és Várhegy valóban festőivé tesznek. Legkönnyebben természetesen a Várhegy járható meg, amelyen gondos sétautak vezetnek a látogatót; de csakugyan meg is érdemli a gondozást, mert nem csak szép cukorsüveg formája, (amely már a laikus előtt is elárulja vulkáni természetét) dús és a szakembereket valósággal elragadó flórája és faunája van, hanem a kilátás is látványosság számba mehet. Délre a Retyezát vadul szagototó bércei — melyek hasadékaiból jóformán az egész éven át előszillog a hólepel egy-egy fehér foszlánya — délnyugatra a számszebesi hegység ugyancsak tekintélyes tömegei s kiválóbb csúcsai (Godiánn, Šurián stb.) emelkednek, míg az említett két hegytömeg közt a háttérben a Pareng hatalmas vonulata látszik, a romániai határszélen őrtálló havas csúcsaival. Észak felől az Erdélyi Érchegeység legdélibb nyúlványainak dacit-tömegei (az ú. n. Csetrás-hegység) állják el a szemhatárt, de a híres Nagynak szinte a veséjébe láthat innen az ember. Csak nyugat felől van elzárva a kilátás a Kolcz sziklája miatt, ehelyett hát a hegy lábánál kigyózó Maros folyásában gyönyörködünk.

S hogy ez nem közönséges látványosság, sőt szépségével csakugyan meglepő, fényesen bizonyítható azzal, hogy legújabbban a Tiszát s kanyarulatának törvényeit tanulmányozó dr. Cholnoky Jenő professzor (a sárkányok országának álapos iamerője) nem győzött betelni a kanyarulatok szemlélésével.

A Várhegy természeti viszonyaival s az őt koronázó vár történetével kimerítően foglalkozik Balkányi Ernő tanár sajtó alatt levő, „A Dévai Várhegy Kálauza“ című munkája, így hát erre most nem térünk ki. Ugy szintén mellőzzük magának Déva városának leírását is. Ehelyett egy kis sétára indulunk a városon keresztül folyó rézbányai patakon fölfelé, melynek fejénél az oly sok gazdát cserélt „Hungária“ Rézbánya van.

Valóban sajnálható, hogy oly gazdag s nagy tömegű rézérc (chalkopyrit) a nemzeti vagyonra eddig meddően hever a Decebál gyomrában, s még szomorúbb, hogy a kincseket előreláthatólag külföldi vállalkozók fogják a maguk számára értékesíteni.

A rézbányától tovább délnyugati irányban haladva, az E. K. E. jelzése nyomán megkerülhetjük a Decebál tömzsét s a kozolyai sziklák vadul összevissza hányt tömegében gyönyörködve, a veceli savanyúvíz-forrást érzük. E falu közelében a hajdani római táborhely némi maradványai is láthatók.

Innen a Maros völgyén haladva, Marosnémeti érintésével — amelynek nem csak kastélyára, hanem egész környezetére is rányomta hatalmas bélyegét néhai gróf Kun Géza kiváló szelleme — Dévára visszatérhetünk.

Ha pedig valamivel nagyobb s jóval fárasztóbb turistaútra is elszánhatjuk magunkat, úgy nem szabad elmulasztanunk a Nagynak megtekintését.

Gyalogsétával harói kompon átkelve a Maroson, Veremága (Vormága) felől hatolunk a nagyági hegyek tömkelegébe. Ezek tulajdonképp a világhírű Erdélyi Érchegeység legdélibb kiágazásai; földrajzi néven Csetrás-hegységnek mondják.

Négy órai erős kapaszkodó út után elérjük célunkat.

A nagyági aranyérc bányászatának történetéről e helyen röviden csak annyit, hogy a XVIII. század közepe óta folyik itt a bányamívelés. Jelenleg egy társulat a birtokos. (A társulat részvényesei sorát a király nyitja meg 37 drb részvényvel). Legújabbban szó volt arról, hogy egy angol pénzcsoport veszi meg a nagyági bányákat.

Valóban igen jelentősnek mondható az a kincs, amit itt aranyban és ezüstben kinyertek. Sőt annak idején a tudományos világot is élénken fog-

lalkoztatta a nagyági *arany-tellur* érc — amelynek egyik fajtát Nagyágítnak nevezték el — mert ez volt az első eset, hogy az aranyat más fémmel való kapcsolatban, szóval ércformájában találták. Azóta már Kaliforniában is megtalálták a Nagyágítot (6 % arany, 18 % tellur, 60 % antimon, 6 % ólom), Sylvaniait (27 % arany, 59 % tellur, 11 % ezüst, 3 % ólom), amely Transzylvániáról és Krenneritet (34 % arany, 58 % tellur, 6 % ezüst, 2 % vas), amely Krenner József dr. egyet. tanárról van elnevezve.

A nagyági bányászat hanyatlását külsőleg tán az mutatja leginkább, hogy az itt fönnállott bányaiskolát néhány év előtt beszüntették.

Borongós gondolatainkat azonban alkalmas lesz eloszlatni, ha a Nagyág fölött emelkedő hatalmas vulkáni kúpok valamelyikére (Hajtó Gurgujata) fölkapaszkodunk. Tiszta időben ez utóbbiról Erdélynek nagyrészt heláthatjuk. De hiszen egyébként már maga Nagyág oly magasan fekszik (817 m.), hogy innen a dévai hegyek s főképp a Várhegy alig látszanak egy vakondturásnál nagyobbabbnak.

A nagyági bányaműveket megtekintve, jól tesszük, ha egy kis vargabetűt csinálunk a Csertési-tó festői vidékére s innen az E. K. E. turista-jelzéseinek nyomán térünk vissza dévai főhadiszállásunkra.

2. A Marosvölgy szűkebb (nyugati) szakasza.

Dévától Zámig — mint említettem — keskenyebb a Maros völgye; csak egy helyen, Marosillyénél szélesedik ki egy kissé, melynek közelében a Jófó vize torkollik be dél felől.

A völgyet szegélyező hegyek igen változatos fölépítésűek: vulkánikusak s üledékesek, őskoriak és másod-, illetve harmadkorból származók. Különösen a jobbparton, Zám környéke s a tőle északra elterülő vidék volt színhelye a harmadkori vulkáni működésnek. S csakugyan, itt épp úgy, mint a dévai, illetve nagyági hegyekben dús érceket találtak. Főként a rézkovandok mutatkoznak nagy mennyiségben, úgy hogy komolyan remélhető a rézbányászat föllendülése.

S igen érdekes, hogy a harmadkorú tenger Dél-Magyarország felől nyomult be a mai Marosillye környékéig, de nem volt összeköttetésben a Dévaig terjeszkedő erdélyi tengerrel.

A Maros balpartján a háttérben a Pojana-Ruszka csillámpala-tömegének végső nyúlványait látjuk, mintegy 1000 méter magas, éles gerincek alakjában, melyek hálózatában, illetve a tőlük alkotott fönnteréseken, az etnográfusok hálás talaja: az Erdőhátság terül el.

Csakugyan, különös és tanulmányozásra érdemes oláh nép az, amelyik itt a legmostohább viszonyok közt tengeti nyomorult életét. Csupán pásztorkodásból él, mert sovány földje még a kukoricát is silányul te:mi meg. Egész esztendőn keresztül juhturóval s puliszkával táplálkozik, de még ebből sem lakhatik jól kedvére. A nyomor s ennek ikertestvére, a piszok, csak ázsiai mértékkel mérlegelhetők. Némi fogalmat úgy szerezhetünk magunknak erről, ha megpróbáljuk elgondolni, hogy földbevert s némi sárral betapasztott putriban — amelyben közepes termetű ember csak meggörnyedve állhat — malac, gyermek, borjú, liba, beteg vén ember, kutya mind viaskodnak egy kis zugért s némi levegőért!

Óriási módon edzett idegzet kell ahhoz is, hogy ilyen házba (?) belépünk. Két percnél tovább azonban lehetetlen kibírni.

Ruházatuk a házilag gyapjából font és szőtt gúnya.

Ez a vidék a kulturának úgyszólván hozzáférhetetlen; csak az apró, mokány lovak hátán járhatjuk be a hegygerinceken vezető ösvényekkel összekötött, nagy területen elszórt viskókból álló falvakat.

A százados bükk óriási területeket borít. Dúvaddal is bőven találko-

hatunk benne. A farkas még nyáron is belátogat az udvarba s néha egy-egy borjú is bánhatja a látogatást.

De nincs terünk a részletezésre. Tudtunkkal úgysis egy neves etnográfusunk, Szabó Imre tanulmányozta legújabbban az Erdőhátság néprajzi viszonyait, az érdeklődőt tehát az ő munkáira utaljuk. Itt még csak azt említem meg, hogy az Erdőhátság kristályos palavonulataiban gazdag vasérc-telepeket találtak.

Marosillyéről Jófő helységen keresztül vasúti vonal vezet Verseczig, amely Hunyad megyét Holgyánál hagyja el, alagúton bujván keresztül a Hunyad-Krassó határát képező Maros-Bega vízvázasztóján.

Különfélék.

A bükki turista vendéglő.

Szálas bükkerdőben óriás fák alatt
Takaros kis korcsma pihenőre fogad.
Bohó mátyás szökdel kalitban,
[tornácon,
És feketerigó fütyölget vidámon.

Benn a szobában meg ő édes testvére,
(Egy fészekaljáról kerültenek kézre!)
Tiszta fehér rigó, fényes piros szemmel,
Bámulására jár sok városi ember.

A falakon sorban tarka-barka képek:
Kossuth búcsuja, vad sziklák, erdő-
[ségek.

Természet, művészet gyönyörére
[vannak
Az erre vetődő vadásznak, útasnak.

Künn nagy fehér kuvasz, nem félel-
[mes állat,

Régi ismerősként körülted ugrálgat.
Csak azért tartják, hogy a módját
[megadják,

S hallják a magányban bizodalmas
[hangját.

Fehér nyírágakkból kerítés van fonva,
Veteményét onnan kapja a jó konyha.

Most is hogy füstölög! a vendéget
[várja,
Várja, hívogatja s bizony nem hiába.

Tikkasztó a hőség, jönnek a vadászok,
Fák hűvös árnyéka pihenő tanyájok.
Hosszu usztaloknál ott letelepednek,
Vége-hossza nincsen hős történeteknek.

Mit löttek a multkor, mit lönek majd
[holnap,
— Mert zengeni nincs mit máról a
[koboznak, —

Hiszen a nyúlra még nem lehet
[puskázni,
Hiszen a kutyával tilos még kijárni.

Egy későn jövőnek vagyon csak
[zsákmánya:

Zsandárveres fejü szép fekete kánya.
Mint nagy ritkaságot, bámulják;
[forгатják

Tövérol hegyire a természetrajzát.

Nem tudom, Brehm apó mit szólana
[rája.

— Különben is neki mi köze hozzája?—
A harangvirágok bizonytságot tesznek:
Kék fejecskéjükkel tetszést integetnek.

Verséni György.

Könyvesház.

Hunyad vármegyei almanach.
E cím alatt Dénes Károly hunyad-vármegyei kir. tanfelügyelő Déván 1909-re szóló évkönyvet szerkesztett és adott ki. Szép és érdekes, okos és hasznos könyv! Telestele praktikus és értékes közleményekkel és ezeket illusztráló csinos képekkel. Rendszeresnek tervezett kiadványsorozat első kötete. Vajha minél több és tartalmasabb utóda lenne. A kiadvány magasra tűzött céljai, a szerkesztő dicséretes szándékai iránt az önéretes hangú előszó tájékoztat. Mindakettőt nagy elismerés illeti. Ilyen tartalmas naptár mostanság aligha jelent meg nálunk vidéken. Azonban nem minden közleménye szolgálhat alapos történeti forrássul. Pl. épen a vármegye régi történetét dióhéjba szorító cikk részben kissé ósdi felfogás kifejezője. Az intenzív tudományos élet fejlesztésére irányuló törekvés nagyon dicséretes. De meg kell jegyezni, hogy ilyen életet a boldogult Kuun Géza gróf alkotó nagy szelleme teremtett, s hogy halála után az epigonok minden nemes törekvése mellett is szükségképpen hanyatlás állott be. A könyv megérdemli, hogy bár röviden részletezzük tartalmát. A naptári rész feleslegessé tesz minden más kalendáriumot. A teljesen kimerítő címtár megbízhatóan beszámol a hivatalos, gazdasági és kultur élet minden tényezőjéről.

Dénes Károly, B. Szabó István, Gaál István költeményei, dr. Tassy László és Dénes Károly szépirodalmi adalékai irodalmi színvonalon állanak. Szépirodalmi zamatauk a „Képek a szabadságharcból“ is, Liszakayné páloczi Horváth Jolántól. A szabadságharcról szól Balázs Béla tartalmas és szépstílusú történeti értekezése is. Kellő méltánylásban részesül a vár-

megye kulturélete kivált közoktatás-ügye. A brádi román gimnáziumra nézve dr. Jancsó Benedek megállapította volt, hogy ennek jog szerint nem kellene *románnak* lennie. A vármegyei történeti stb. társulatról és muzeumról már ebben az első kötetben illetet volna megemlékezni. A humánisztikus intézmények és közgazdasági tényezők némelyike (nőegylet, háziipar, vasgyárak) is helyet talált és statisztikai áttekintés jól zárja be a könyvet. Nehány személyes megemlékezés (Kenessey püspökről, Borostyányné Schnegon Vilmaról) kedves intim szálakat sző a könyv szövetébe. Sok hunyadmegyei közéleti tényező és csoportok sikerült arcképe és számos történeti emlék és nevezetes tájkép szemléltető ábrája váiódí hunyadi albumá teszi e díszes művet. Azt hisszük, hogy a következő kötetek közölni fogják a fontosabb közéleti ábráit és a multban a közélet főtényezőinek arcképeit. A néprajznak is elvárjuk méltatását Feltűnő, hogy a könyvnek nincs tartalomjegyzéke.

Az „Erdély“ olvasóit leginkább érdekli és különben az egész munkának talán abszolút véve is legértékesebb közleménye dr. Gaál István tanárnak az E. K. E. hunyadmegyei osztálya példás buzgóságu titkárának élénk, színes, alapos, érdekkeltő cikksorozata: „Úti vázlatok Hunyadmegyéből“. Négy cikkben vonzó szellemes előadással ismerteti a megye négy kiváló szépségű tájrészletét, a melyek közül mutatóul kettőt folyóiratunkba is átvettünk. Az E. K. E.-ről több helyen elismeréssel szól e jóra való könyv, melyet melegen ajánlunk az E. K. E. tagjainak figyelmébe.

Dr. Herrmann Antal.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. Alsófehérvármegyei osztálya Nagyenyed. Ujjászervezett alsófehérvármegyei osztályunk élénk tevékenységet fejt ki, hogy megszerezze biztosítsa főnállásának alapjait. Nagyon természetes, hogy e célból első sorban is taglétszámának gyarapítására törekedik ezért a következő és egyesületünk munkálkodását méltató lelkes hangú felhívást bocsátotta ki:

Kérem a Alsófehérvármegye közönségéhez.

Az E. K. E. alsófehérvármegyei osztálya folyó évi Julius hó 9-én megalakulván, működését ismét megkezdette. — Hogy ezen egyesület minő célokat szolgál, minő hivatást, teljesít s végeredményében minő eredményeket ért el, azt magyar és művelt emberek előtt felesleges is felemlitenünk. Elég rámutatnunk arra, hogy ezen egyesület vármegyénkre is reányomta bélyegét s hasznos alkotásokkal, menedékház építésekkel, anyagi tehetségéhez mérten szolgálni igyekezett a turistaság eszméjét. — Az E. K. E.-nek főcélja azonban nem csupán a turistaság eszméjének felkarolására és népszerűsítésére szorítkozik, hanem főcélja leginkább hazai s főként erdélyi részeink szebb helyeinek feltárásában s azoknak a külfölddel leendő megismertetésében áll. A cél magyarságunk szempontjából fontos s éppen nem kicsinylendő. Ha elgondoljuk azt, hogy hazánk a művelt külföld előtt — csak egy néhány évvel ezelőtt is, mint az osztrák császárságnak egyik tartománya szerepelt s úgy tekintettek reá, mint a „nagy birodalom“ egyik kis részére s ha elgondoljuk azt is, hogy most mint független állam ösmeretes

és ezen eredmény az E. K. E. hasznos és eredményes munkásságának is tulajdonítható. — Az E. K. E. nem kimélve anyagi áldozatot s fáradságot sem, szoros öszekötésbe lépett a külföldi turista egyletekkel s ezeknek figyelmét hazai részünk megismerésére fordította. Külömböző kalauzokat készítve, csoportosan szállította be az idegeneket kiket mindenkoron meggyőzni igyekezett a felől, hogy hazánk nem meghódított tartomány. — Büszkén dicsekedhetünk a munkával s az elért eredménnyel, mert hogy az sikerült, azt nem nagy állami dotációnak s beavatkozásnak köszönhetjük, hanem egyedül és kizárólag a magyar társadalom széles rétegei lelkes megnyilatkozásának s anyagi támogatásának. — Az egyesület jobbára az évi 6 kor. tagsági díjából fedezi kiadásait s hogy oly nagy beruházásokra képes, az a tagok nagy számának javára írható.

Vármegyei osztályunk pár év óta nem élt hivatásának. Hogy most új életre ébresztettük, azt a fent elmondottak indokoltá teszik, Mert ha valahol, úgy vármegyénkben igazán szükség van az egyesület fentartására, mivel vármegyénk természeti szépségeiben oly gazdag, hogy azok még a külföldiek előtt sem maradhatnak ismeretlenül. Szükség van pedig főként azért reá, hogy azzal is erősítsük az összetartás eszméjét, melynek tudatában szolgálhatjuk csak azon magasabb célt is, melyet az E. K. E. maga elé tűzött s melynek elérésében már eddig is sokat tett és áldozott.

A remény biztos tudatában fordulunk tehát vármegyénk hazafiason érző lakosságához s annak vezető-

ségéhez midőn felkérünk mindenkit, hogy ujonnan megalakított osztály egyesületünket támogatni s abban tagokul belépni sziveskedjenek. — Tesszük abban a tudatban, hogy egyesületünk támogatása hazánk s állami létünk, erősítését, vármegyei részünk megismerését fogja eredményezni. Hazafias üdvözlettel. Nagyenyeden 1908. December hó 23-án. Báró Bánffy Kázmér s. k. elnök. Dr. Müller Géza s. k. titkár.

Előadás Boszniáról. Február hó 6-án d. u. 6 órakor Hermann Antal dr. igazgató egyetemi m. tanár a nagyközönség és tagjaink részére igen tanulságos és élvezetes előadást tartott 100 drb. gyönyörű színes vetített kép bemutatása mellett a kolozsvári Uránia tudományos színházban.

Az előadás a mult év tavaszán légett Kányafői E. K. E. menedék-

hás javára rendeztetett. Tekintettel a nemes és jótékony célra, az Uránia színház tulajdonosa a termet díjtalanul engedte át az előadás számára, illetőleg csakis a nyers kiadásokat számította fel.

Az előadásnak összes jövedelme 58 kor. 30 fill. volt. Felülfizettek: dr. Deák Albert, Pap Kristóf, Teutsch Henrik 2—2 koronát, Hancz Samu, S. Kovács József, Sánta Béla 1—1 koronát.

Hunyadvármegyei osztály Déva.

Február hó 7-én Hermann Antal dr. a Bósznia és Hercegovináról Kolozsvárt tartott vetített képes előadást megismételte a Hunyadvármegyei E. K. E. osztály számára is. Az előkelő szépszámu közönség zsufolásig megtöltötte a termet és mindvégig nagy és osztatlan érdeklődéssel kísérte s végül zúgó tapssal jutalmazta az élvezetes előadást.

Fürdő és ásványvízügyi hírek.

Lobogó-fürdő. Székelyudvarhelyi hírek szerint Koncz Armin a Homoród-fürdő új bérlője örökáron megvette a szentkeresztbányai vashámor közelében levő Lobogó-fürdőt, amelyet Homoród-fürdővel párhuzamosan akar fejleszteni és ezáltal közkedvelté tenni. A fürdő alig félóra járásnyira fekszik a homoródi fürdőtől, ahonnan kellemes, részben erdőt átszelő sétaut vezet Lobogóra. Ezt az utat az új tulajdonos fásítani akarja s ilyenformán a kedves fürdőhely mintegy kiegészítője lesz Homoródnak. Természetes, hogy ez a körülmény csak emelni fogja a két fürdőtelep népszerűségét, Lobogónak kitűnő meleg tükör-fürdője van, amelynek szénsavas vasas vizét a földből előtörő szabad szénsav, székely tájszólás szerint „lobogtatja” s amely mondás nevet is adott a fürdőnek. A fürdő vizét vérszegénység, sáp-

kór, női bajok ellen kitűnő hatásnak ismerték eddig is s ez biztosítani fogja számára a látogatottságot.

Az új tulajdonos célszerű javításokat akar itt is foganatosítani. Székelyudvarhelytől rendes társas-kocsi közlekedést létesít a fürdőhöz, ahol a elhanyagolt lakóházakat restauráltatni fogja s itt is penzió rendszert honosít meg két erre alkalmas házban. Nehány koronáért kitűnő ellátásban, sőt kora tavasszal, késő őszszel, ha szükség lesz, hidegebb estéken, napokon fűtésben fognak részesülni a vendégek.

Ilyenformán tehát Homoród-fürdő természeti szépségeivel, kitűnő ivó és fürdővizeivel, szép villáival, rendes zenekarral fejlettebb igények kielégítését fogja szolgálni, míg a szomszédos Lobogó a szerényebb igényű családoknak lesz nyaraló telepe.

Szerkesztő: M. Kovács Géza.